

ONTWIKKELEN VAN TEAMTEACHING -een praktijkverslag-

**Studie
huis**

reeks

onder redactie van
G.J. van Ingen
Drs. R. Schut
Prof. Dr. P.R.J. Simons
Prof. Dr. W.H.F.W. Wijnen
Dr. J.G.G. Zuylen

MesoConsult b.v.
Tilburg

Het Stedelijk Lyceum

Auteurs

Adele Oude Middendorp,
Thomas Richter
en Wilma ter Riet

Redactie

Dibbe Steinebach
en Jos Zuylen

© 2004 **MesoConsult b.v.** Tilburg

Uit deze uitgave mag niets worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

ISSN-nummer 1384-2641

**Abonneren op de Studiehuisreeks
of bestellen van losse exemplaren:**

MesoConsult

Gounodlaan 15
5049 AE Tilburg

Tel. 013 - 456 03 11

Fax 013 - 456 32 76

E-mail: mesoconsult@wxs.nl

Internet: www.MesoConsult.nl

WOORD VOORAF

In deze brochure beschrijven drie medewerkers van Wooldrikspark¹ - Adele Oude Middendorp, Thomas Richter en Wilma ter Riet - hun ervaringen met het ontwerpen en realiseren van teamteaching. Hieronder wordt een kader aangegeven, zodat de lezer hun activiteiten kan plaatsen.

Probleem/ uitdaging

We vernieuwen, omdat Het Stedelijk Lyceum een school wil zijn waarin het leerlingen beter dan tot nu toe lukt gemotiveerd te leren.

Vernieuwingsdoelen

Leerlingen in staat stellen:

- meer verantwoordelijkheid te nemen voor het eigen leren;
- zelfwerkzamer te zijn;
- meer keuzes te kunnen maken tijdens het leren;
- de school te ervaren als een sociale gemeenschapsplaats.

Speerpunten in de vernieuwing

- 1 personeel centraal, als motor van de verandering
- 2 (t)huiswerkvrij onderwijs/ verlengde schooldag
- 3 teamteaching
- 4 leergebieden
- 5 een 38-urige plaatsgebonden werkweek voor medewerkers
- 6 doorstroming (horizontaal en verticaal)
- 7 het derde leerjaar wordt tweede fase
- 8 werkplekieren op het Schuttersveld (de vmbo-bovenbouwlocatie)

Concentratie van speerpunten in 2004-2005

- 1 werken in leerateliërs als teamteacher/leerprocesbegeleider (zie 2 en 3 hierboven), met aandacht voor professionele ontwikkeling van collega's op dit punt;
- 2 leermateriaal in leergebieden arrangeren met gebruikmaking van een elektronische leeromgeving (zie 4 hierboven), met aandacht voor professionele ontwikkeling van collega's op ELO-gebied;
- 3 werkplekieren op het Schuttersveld (zie 8 hierboven);
- 4 de aanpassingen in het taakbeleid op uitvoeringsniveau realiseren (zie 1 en 5 hierboven).

¹ Het Wooldrikspark is een onderbouwlocatie van Het Stedelijk Lyceum Enschede voor leerlingen met een atheneum-, havo- of vmbo-advies.

Wooldrikspark is een van de negen locaties van Het Stedelijk Lyceum Enschede². Alle locaties van Het Stedelijk Lyceum zijn sinds 2002 druk bezig met het vernieuwen van het onderwijs. Iedere locatie doet dat op een eigen manier, aansluitend bij de historie van de locatie, bij de veranderingscapaciteit, de veranderingsbereidheid en de geoefendheid in veranderen. Dat neemt niet weg dat iedereen met hetzelfde bezig is, namelijk vernieuwen van het onderwijs op een manier dat het leerlingen beter gaat lukken gemotiveerd te leren in schoolse situaties.

Op het Wooldrikspark zijn Adele Oude Middendorp, Thomas Richter en Wilma ter Riet sinds het begin van het schooljaar 2003-2004, met ondersteuning van een docent handvaardigheid, een docent tekenen, een docent muziek en een docent lo, bezig met teamteaching. Van de vierendertig lessen op weekbasis zijn de leerlingen er vijfentwintig in het leeratelier (het teamteachinglokaal) en negen in vaklokalen (technieklokaal en de gymzaal). Op de momenten dat de leerlingen naar de vaklokalen gaan, wordt de groep gesplitst.

Met ingang van het schooljaar 2004-2005 zijn er drie aanvullende teamteachinggroepen gestart. Er wordt in principe gewerkt op de manier die door de drie bovengenoemde 'piloten' (ontwerpers/ontwikkelaars) in gang gezet is. Hieronder proberen we u zicht te geven op de contouren van de werkwijze, die in deze brochure worden verdiept. We baseren ons op de gegevens uit een onderzoek dat in het schooljaar 2003-2004 gehouden werd onder medewerkers en leerlingen³.

Groepsgrootte

In een dubbel leslokaal wordt ten behoeve van teamteaching gewerkt met ongeveer vijfenvertig leerlingen. In een grotere ruimte kun je meer leerlingen kwijt, maar dan heeft dat ook consequenties voor de personele bezetting. De groepsgrootte is overigens ook afhankelijk van het type leerling. Als je met i/b-leerlingen werkt, kun je wellicht met twee docenten in de groep veertig leerlingen bedienen; bij b/k-leerlingen en bij k/t-leerlingen zou dat aantal, als de fysieke ruimte dit toelaat, tussen vijfenvertig en vijftig kunnen liggen.

Werken met basisteams

Basisteams moeten zo klein mogelijk zijn. Drie tot vijf docenten is een ideale teamomvang, maar afhankelijk van expertise en taakomvang van de teamleden zou het kunnen oplopen naar zeven. Basisteams moeten de maximale vrijheid hebben te bepalen hoe ze het onderwijs, inclusief de leerlingbegeleiding, in een groep willen organiseren. Ook moeten ze de ruimte hebben, passend binnen de randvoorwaarden

² Het Stedelijk Lyceum Enschede is het volledige openbaar voortgezet onderwijs in Enschede.

³ Zie voor meer informatie Vmbo-reeks nr. 25 'Onderwijsvernieuwing op het Stedelijk Lyceum Enschede' (MesoConsult, 2004).

van Het Stedelijk en rekening houdend met de locatie, zelf hun ureninzet te bepalen en hun taak vorm te geven.

De samenstelling van een basisteam

Er zijn tenminste drie criteria die er bij de samenstelling van een basisteam toe doen:

- 1 de teamleden moeten op professionele basis goed met elkaar kunnen samenwerken;
- 2 over de manier waarop met leerlingen wordt omgegaan, moet overeenstemming zijn;
- 3 datzelfde geldt voor de manier waarop met werk wordt omgegaan (werkklimaat en werkhouding in het team).

Kenmerken van teamteaching op het Wooldrikspark

- Zelfstandig werken wordt als de basis van het model beschouwd. Leerlingen plannen zelf hun weektaak en bepalen dus ook zelf wanneer ze met welke leerstof bezig zijn. Ze geven eveneens zelf aan wanneer ze getoetst willen worden.
- Er zijn weinig centrale instructiemomenten. (Collega's hebben er bewust voor gekozen leerlingen individueel te begeleiden. Dit is ook ingegeven door het gebrek aan een ruimte, waar instructie gegeven zou kunnen worden.)
- Leerlingen werken samen in tafelgroepjes. In die groepjes kunnen leerlingen ervoor kiezen samen aan dezelfde taak te werken of individueel of in duo's met verschillende leertaken bezig te zijn.
- Dagelijks zijn er drie stiltemomenten van een half uur.
- De drie 'piloten' verzorgen gezamenlijk het mentoraat. Ten behoeve van het contact met de basisscholen en in de contacten met de ouders neemt ieder lid een derde gedeelte van het leerlingenbestand voor zijn/haar rekening.
- Leerlingen onderhouden samen met de medewerkers het eigen lokaal. Ook zijn ze gezamenlijk verantwoordelijk voor de aankleding.
- Iedere tafelgroep beschikt over een kast voor de eigen spullen van de groepsleden.
- Boeken staan in de centrale boekenkast. Per twee leerlingen is er een boekenset. Leerlingen kunnen in overleg met de docent boeken mee naar huis nemen.
- In een leeratelier staan twee video's, twee DVD's, twee televisietoestellen, elf computers en één laserprinter.
- De pauzes in de teamteachinggroep lopen parallel met de rest van de school.

Als introductie op het vervolg van deze brochure hebben we u nu genoeg verteld. We wensen u veel leesplezier.

Dibbe Steinebach en Jos Zuylen, redactie.

INHOUD

pagina

Woord vooraf	3
Inleiding	9
DEEL I WEEKVERSLAGEN	11
Weekverslag 1 De aftrap	11
Weekverslag 2 Het vliegtuig 'Vernieuwing' is opgestegen!	13
Weekverslag 3 Turbulenties in het luchtruim!	14
Weekverslag 4 Eerder klaar... en dan?	15
Weekverslag 5 De uitloopweek	17
Weekverslag 6 Huiswerk... of niet?! (Na de herfstvakantie)	18
Weekverslag 7 Relatietherapeuten en onderwijsinnovatie	19
Weekverslag 8 Weekplanners	20
Weekverslag 9 Achterblijven	22
Weekverslag 10 Tijd, tijd en nog eens tijd!	23
Weekverslag 11 Onderwijsvernieuwing of niet?!	24
Weekverslag 12 Leerlingen die niet willen	25
Weekverslag 13 Scheppingsverhaal (met de kerst)	28
Weekverslag 14 Slecht nieuws (het nieuwe jaar)	30
Weekverslag 15 De redding is nabij?	31
Weekverslag 16 Adriaan wordt piloot	33
Weekverslag 17 Snel – herhaling - andere activiteiten	34
Weekverslag 18 'Als je honger krijgt, dan eet je wel' en 'Zien eten, doet eten'	36
Weekverslag 19 Studiedag	37
Weekverslag 20 Differentiatie	39
Weekverslag 21 Groepslessen	40
Weekverslag 22 Klassikaal les krijgen, een rustmoment voor de leerling	41
Weekverslag 23 Leerlingen hebben een doel nodig	42
Weekverslag 24 Gesprekken (april 2004)	43
Weekverslag 25 Hij is er weer! (mei 2004)	45
Weekverslag 26 Luchtspiegelingen	46
Weekverslag 27 Overpeinzingen van een piloot	47

DEEL II: BIJZONDERE MOMENTEN EN MATERIALEN	49
Introductie: elkaar leren kennen	49
Het werk leren kennen	50
Het gebruik van de planners	50
Werkklimaat	51
Stiltemomenten	52
Materiaal	53
Het werken in gesplitste groepen	53
Voortgangsbewaking	54
Inschrijflijsten en organisatie	54
Handelingsplannen en proefwerken	55
Rapportage en oudercontacten	56
Project 'De Duitse week'	58
Project 'Buitenschoolse activiteiten/verlengde schooldagactiviteiten'	58
Voor meer informatie over de onderwijsvernieuwing op Het Stedelijk Lyceum en over het werk van de piloten van Wooldrikspark	59

INLEIDING

In mei 2003 werden we door onze locatieleider, Dibbe Steinebach, gevraagd in het schooljaar 2003-2004 een pilotproject 'teamteaching' te realiseren. We zijn onmiddellijk aan de slag gegaan. Voor de zomervakantie hebben we al menig uur gediscussieerd over onze visie, zijn er plannen gemaakt en materialen ontwikkeld. Naar onze mening is dit zeer belangrijk geweest voor de teamvorming. We plukken er nu de vruchten van.

Bij de start van het schooljaar 2003-2004 vonden we dat we ver genoeg waren om concreet aan de slag te kunnen gaan. In de loop van dat schooljaar hebben we van alles en nog wat moeten bijstellen. Daar zijn we nu, in oktober 2004, nog steeds mee bezig. Maar het is inspirerend, want het zijn steeds nieuwe problemen. Daar kun je, wat ons betreft, je tijd maar beter mee verdoen, dan met het steeds weer opnieuw oplossen van oude problemen.

Toen we startten, kenden we elkaar alleen als collega's en waren wij weinig tot niet op de hoogte van elkaars visie op onderwijs en vernieuwing. Dat we alle drie voorstander waren van vernieuwing moge duidelijk zijn, aangezien we toch in het pilotenbootje zijn gestapt. Wij zijn ervan overtuigd dat het noodzakelijk is met elkaar van gedachten te wisselen over onderwijs en de invulling daarvan om als team optimaal te kunnen functioneren. Je zult als team moeten weten waar de verschillen zitten en op de hoogte moeten zijn van elkaars sterke en zwakke punten. Leerlingen weten deze punten namelijk als geen ander te vinden. Dan kun je ze als collega's ook maar beter van elkaar kennen.

Het in een vorm gieten van de pilot waar wij alledrie achterstonden, heeft natuurlijk nogal wat voeten in de aarde gehad en de nodige discussies opgeleverd. Juist door die discussies zijn wij ervan overtuigd uiteindelijk de juiste vorm te hebben gevonden. Het moest vooral voor ons een werkbare vorm zijn, tenslotte zit je met 50 mensen in een lokaal. Voor de lokaalinrichting moest een plan komen, maar dit kon pas gemaakt worden toen wij wisten hoe we wilden werken. Uiteindelijk zijn we gekomen tot het concept waar we nu in grote lijnen nog steeds mee werken:

- een groep van 45 leerlingen die in groepjes van 5 en 6 zitten;
- alle leerlingen werken met een weekplanner en met lesstof voor een week;
 - de leerlingen zijn thuiswerkvrij, de boeken blijven op school;
- er zijn constant 2 docenten in de groep;

- het team bestaat uit zo weinig mogelijk docenten, waarbij er zoveel mogelijk vakken/leergebieden vertegenwoordigd zijn⁴;
- een teamteachingassistent maakt deel uit van het teamteachingteam;
- voor de praktische vakken worden de klassen opgesplitst en gaan ze naar vaklokalen;
 - er worden geen klassikale lessen gegeven;
- instructie gebeurt op groeps - en individueel niveau;
- we streven ernaar keuzevrijheid voor leerlingen optimaal te maken.

Het uitgangspunt bij de totstandkoming van bovenstaande punten was dat er geen klassikaal les wordt gegeven. Bovendien moet een leerling de grootst mogelijke keuzevrijheid hebben. Dit zijn twee punten die de nodige aandacht in de voorbereiding kregen. Bij alle onderdelen van de vernieuwing die wij hebben ingevoerd hebben wij ons steeds de waaromvraag gesteld. Vaak bleek uit het antwoord dat wij een onderdeel in wilden voeren, omdat het voor ons overzichtelijker bleef, maar niet omdat het ten goede kwam aan het leren van de leerling. Wij realiseerden ons dan ook dat elke les die vast gelegd wordt in een rooster (muziek, handvaardigheid, tekenen, techniek, lo) de keuzevrijheid van de leerling beperkt. Als je deze lessen en andere vaste momenten (zoals stiltemoment, proefwerkuur en dergelijke) inplant, blijft er zeer weinig tijd over waarover leerlingen 'vrij' kunnen beschikken. Hier is sprake van een grote valkuil waar je bij onderwijsvernieuwing - waarbij je de keuzevrijheid voor leerlingen wilt vergroten - niet in mag vallen. Maar zo is er voortdurend wel iets, waaraan je op een consistente manier vanuit het basisconcept moet werken. Hopelijk zijn onze weekverslagen in dit opzicht illustratief. Ze zijn te beschouwen als logboek van ons eerste ontwikkeljaar 'teamteaching' (2003-2004).

⁴ Op Het Stedelijk Lyceum wordt gewerkt aan de ontwikkeling van leerstof in leergebieden.

DEEL I WEEKVERSLAGEN

DE AFTRAP

Weekverslag 1

De eerste week van de 'pilot' zit er op en ondanks het feit dat we weken hebben zitten bedenken hoe we dit gaan aanpakken, zijn we in de eerste week dingen tegengekomen waar we nog niet aan hadden gedacht. De leerlingen zijn begonnen in groepjes van vier. Het leek ons een goed plan ze de eerste week de taken met het groepje te laten uitvoeren zodat ze steun en hulp bij elkaar konden vinden. Dit 'samenwerken' moeten de meesten nog wel leren. Er wordt veel van elkaar overgeschreven en natuurlijk ook veel hulp bij ons gevraagd. We waren deze week met 2 collega's en één onderwijsassistent en we zijn dan ook niet toegekomen aan onze administratie of individuele werktijd buiten de groep. Donderdag hebben we groepjes van 6 leerlingen gemaakt om meer ruimte in het lokaal te creëren. Vrijdag waren we die broodnodige extra ruimte weer kwijt, omdat de computerwerkplekken werden geplaatst. We zijn heel tevreden met alle extra voorzieningen in ons lokaal, maar zoals nu blijkt is het lokaal eigenlijk te klein voor 46 leerlingen.

We hebben het rooster zo gemaakt dat de leerlingen de lessen buiten 'de pilot' de eerste of de laatste uren hebben en achteraf is dat niet zo handig. Nu hebben ze gedurende de dag geen afwisseling. De schooltijden voor onze leerlingen zijn maandag, dinsdag en woensdag van 8.10 uur tot 15.50 uur, donderdag van 8.10 uur tot 13.55 uur en vrijdag van 8.10 uur tot 15.00 uur. Er zal ontspanning ingebouwd moeten worden. Aan het einde van de week waren een aantal leerlingen klaar met de door hen gemaakte planning. Met de anderen zullen we aankomende week gesprekken moeten voeren om ze te wijzen op hun verantwoordelijkheid.

De reactie van onze kant op de onrust en de werklast is dat we allerlei regels en beperkingen willen opleggen. We moeten het daar echter nog eens uitgebreid over hebben want dit zou onze eerste valkuil kunnen zijn, omdat regie en verantwoordelijkheid niet bij ons maar bij de groep hoort te liggen. Wel moeten we zo snel mogelijk de lesmaterialen op vaste plaatsen hebben en zullen we moeten zorgen voor voldoende en duidelijk correctiemateriaal.

Thema's⁵

- Je kunt niet alles voorzien.
- Samenstelling van leerlinggroepjes.
- Tijd, tijd, tijd.
- Afwisseling in het dagrooster.
- Leren plannen.
- Lesmateriaal op vaste plaatsen in het lokaal.
- Voldoende en duidelijk correctiemateriaal.

⁵ De redactie viel het al lezend op dat de neiging bestaat de verslagen te lezen als een spannend feuilleton van een avontuurlijke 'vliegreis'. Maar met het schrijven van de verslagen hebben de auteurs meer gedaan. Ze reiken ons ook de agenda aan voor een onderwijsvernieuwing. Daarom is er door de redactie aan ieder verslag een themablok toegevoegd. Het zouden agendapunten op vergaderingen over onderwijsvernieuwing kunnen zijn of startpunten voor intervisie of aandachtspunten bij collegiale ondersteuning of ...

HET Vliegtuig 'VERNIEUWING' IS OPGESTEGEN!

Weekverslag 2

In de tweede week van de pilot zijn we allerlei zaken tegengekomen waar we, ondanks onze voorbereidingen, toch weer tegenaan lopen. Zo blijkt dat acht uren achter elkaar in ons lokaal aan het werk zijn toch echt teveel gevraagd is van onze leerlingen. Dit proberen we op te lossen door op de dinsdagmiddag 'ontspannings-uren' in te bouwen. Zo hebben we afgelopen dinsdag een Giethoornboek gemaakt. (In de eerste schoolweek zijn wij drie dagen met de kinderen in Giethoorn geweest.) Verder denken we hierbij aan mentorlessen, projecten en eventueel aan een schoolkrant. Ook de studiewijzers die worden ingevuld door de leerlingen zijn nog niet optimaal. Zo kost het erg veel tijd om alle lesstof over te schrijven. Volgende week gaan we het dan ook proberen met plak- en knipwerk. De studiewijzers worden ook nog niet door alle leerlingen gebruikt zoals ze bedoeld zijn. We zullen moeten proberen hier wat meer controle op te houden. Het invullen van de voortganglijsten neemt ook meer tijd in beslag dan we hadden verwacht. We hebben nog geen idee hoe we dit effectiever zouden kunnen doen.

Natuurlijk zijn er ook een heleboel zaken die wel goed gaan. Zo gaan (de meeste) leerlingen meteen aan het werk na binnenkomst in het lokaal en werkt het stiltehalfuur goed. Het stiltehalfuur is een uit nood geboren oplossing (vanwege ruimtegebrek zijn stilteplekken niet mogelijk), waarbij leerlingen twee maal een half uur per dag helemaal stil moeten zijn. Er worden dan ook geen vragen gesteld en beantwoord. Zo krijgen leerlingen die stilte nodig hebben om te leren de ruimte dit te kunnen doen. Doordat het lesmateriaal en het correctiemateriaal nu min of meer vaste plekken in het lokaal hebben en het wat duidelijker is hoe er met de boeken van de verschillende vakken gewerkt moet worden, zijn er minder vragen en wordt het ook rustiger in het lokaal. Over het algemeen zijn we wel tevreden over hoe het tot nu toe verloopt.

Thema's

- Lange dagen voor de leerlingen.
- Ontspanning in de middag.
- Introductiedagen.
- Mentorlessen, projecten, schoolkrant.
- De studiewijzer goed gebruiken.
- Leerlingen werken goed.
- Het stiltehalfuur is functioneel.
- Les- en correctiemateriaal op vaste plekken in het lokaal.
- Collega's zijn altijd welkom.

TURBULENTIES IN HET LUCHTRUIM!

Weekverslag 3

Het is alweer de derde week dat wij met dit unieke project bezig zijn. Ook in deze week hadden wij weer te maken met positieve punten en met aandachtspunten, oftewel met uitdagingen. De sfeer in de klas is goed. Men gaat aan het werk (de een meer dan de ander) zonder dat wij hier iets over hoeven zeggen. De stiltemomenten (twee per dag) worden goed gebruikt.

De schrik zat veel meer erin dat wij aan het begin van de derde week een duidelijk overzicht hadden van de leerlingen die hun werk niet (goed) af hadden gesloten. Dat percentage lag boven de negentig. Wat ging bij de invoering mis, was wat wij ons afvroegen. Welnu, hier volgt een poging tot uitleg. De invoering ging meer volgens het 'trial and error'-systeem en niet zozeer volgens het VSZ-model (Voor-doen-Samendoen-Zelfdoen). Wij zijn de fases te snel langsgelopen zonder te kijken of bij iedereen het proces van leerstofplanning ook duidelijk is. Begrijp ons niet verkeerd: bij velen ging het wel goed. Deze week zien wij dan ook duidelijk vooruitgang. Het is echter wel een punt om te onthouden voor de volgende keer.

Het was tevens de eerste week waarin proefwerken werden afgenomen. Dus de volgende uitdaging stond voor de deur. Wij hebben elf computerwerkplekken. Deze wilden wij gebruiken om leerlingen te laten inschrijven voor de proefwerken. Zo gezegd, zo gedaan. Resultaat: turbulentie in het luchtruim van de piloten. Hier geldt ook dat voordoen, samendoen en uiteindelijk zelfdoen veel rust en duidelijkheid kan scheppen. Trouwens, deze week gaat het al veel beter. Wij hebben vaste momenten per dag ingevoerd waarop de leerlingen hun proefwerken kunnen maken. Dit gebeurt dan hoofdzakelijk buiten het lokaal, o.a. op het podium in de aula. Dit zal echter een lastig punt blijven. Dus als jullie ideeën hebben laat ons die dan weten. Hier laten we het bij. Het is goed weer om te vliegen en de winden staan gunstig.

Thema's

- De sfeer is goed.
- Er wordt over het algemeen goed gewerkt.
- Aan leren plannen moet aandacht besteed worden.
- Inschrijven voor proefwerken met behulp van de computer.
- Vaste proefwerkmomenten per dag.
- Proefwerk maken buiten het lokaal.

EERDER KLAAR... EN DAN?

Weekverslag 4

Wij hebben afgelopen week weer met enkele uitdagingen te maken gehad. De voorname was hoe wij de proefwerken gingen afnemen zonder te moeten terugvallen op het klassikale. Welnu, hier de oplossing: er zijn elke dag drie momenten (het 3e, 5e, 7e uur) waarop de leerling zich kan inschrijven voor een proefwerk. Dit gebeurt door middel van een intekenlijst, welke elke maandagochtend wordt ingevuld. Zo kan de leerling zelf bepalen wanneer hij\zij het proefwerk gaat maken, maar hebben wij nog een zekere mate van controle. Dit ging afgelopen week goed. Dus houden wij dit systeem voorlopig nog wel even aan. U zult zich zeker afvragen, wie de proefwerken afneemt en het administratieve werk doet. Dit is daarom het moment waarop wij onze teamteachassistent willen voorstellen. Peter Doornbos! Hij verzorgt het hele proces: inschrijving, afnemen, cijfers invullen in ons cijferverwerkingsprogramma, aftekenen en dergelijke. Dit is een enorme verlichting voor ons.

Niet alles ging even goed. Wat wij nu bemerken is dat de concentratie van leerlingen in de ochtend goed is maar in de middag duidelijk achteruitgaat. Er zijn leerlingen die voor het einde van de week klaar zijn met hun weektaak. Dit is fantastisch, maar geeft ons weer een nieuw probleem om op te lossen: wat gaat zo'n leerling doen? Na een korte brainstormsessie kwamen we met de volgende optie: een leerling die klaar is, maar voor de toetsen een onvoldoende heeft behaald, krijgt herhalingsstof voor het desbetreffende vak. Heeft een leerling alles met een voldoende afgesloten, dan kan deze leerling extra stof voor een keuzevak doen. Is een leerling elke week bezig met extra stof dan is er eventueel de mogelijkheid, na overleg met ons, om een hoofdstuk op T-nivo te proberen. Hiervoor zijn wij bezig duidelijke criteria vast te stellen. Helaas kost het allemaal extra tijd om herhalingsstof en extra stof te regelen en te maken voor alle vakken. We zijn dus nog niet zover dat wij dit al kunnen uitproberen.

Afgelopen woensdagmiddag waren we op een stedelijkbrede bijeenkomst. Het was prettig een helder beeld te krijgen van onze deelprojecten en onze doelstellingen. Wij zijn ook nu nog bezig om dit allemaal in kaart te brengen. Belangstellenden kunnen dit binnenkort op internet lezen. Jammer was wel dat er weinig mogelijkheid was voor het uitwisselen van ervaringen van de pilots onderling. Wel is er een afspraak gemaakt om dit te gaan doen met alle medewerkers aan pilots over teamteaching binnen Het Stedelijk.

Thema's

- Drie vaste proefwerktijden per dag.
- Vast wekelijks intekenmoment voor proefwerken.
- Logistiek een taak voor de teamteachingassistent bij proefwerkorganisatie en cijferregistratie.
- Vermoeidheid in de middaguren.
- Omgaan met tempodifferentiatie: herhalingsstof en extra stof.

DE UITLOOPWEEK

Weekverslag 5

Deze week was Wilma afwezig en moesten we het met z'n tweeën doen. Gelukkig niet helemaal met z'n tweeën, want op dinsdag, woensdag en donderdag waren er collega's op invalbasis bij ons ingeroosterd zodat één van ons een werkuur had. Ook voor de collega's een leuke kans om eens met ons mee te draaien en te zien en te ervaren hoe het er nu in de pilot aan toe gaat. Het proefwerksysteem, waarbij leerlingen zich voor het 3e, 5e en 7e uur voor een proefwerk kunnen inschrijven en deze dan in een ander lokaal gaan maken (zie ook weekverslag vorige week), werkt tot nu toe erg goed, dus dat laten we waarschijnlijk zo totdat alles op de computers staat.

Volgende week zijn er drie vrije dagen waardoor de leerlingen geen hele weekplanning kunnen doen. Wij hebben deze keer ervoor gekozen om de twee resterende dagen als 'uitlooptdagen' te gebruiken. Dit betekent dat de leerlingen, die nog niet klaar zijn met de weekplanning, deze maandag kunnen afmaken. Leerlingen die wel de planning af hebben maar een onvoldoende hebben gehaald voor een proefwerk, krijgen herhalingsstof en gaan daarna een herkansingstoets doen. Leerlingen die alles naar tevredenheid hebben afgerond, kunnen op de computer oefenopdrachten doen voor een vak naar keuze. Ook laten we enkele leerlingen bezig gaan met een aardrijkskunde-opdracht over het tekenen van het lokaal op schaal, waaraan we een opdracht koppelen over de aankleding van het lokaal. De aanleiding hiervoor waren opmerkingen van leerlingen dat het lokaal zo saai was (waarmee ze natuurlijk gelijk hebben). De bedoeling is het lokaal op te fleuren met de creatieve ideeën en prestaties van de leerlingen.

Volgende week geen weekverslag (zijn maar 9 uurtjes), maar de week erop waarschijnlijk des te meer omdat wij op maandagavond een algemene ouderavond hebben gepland. Deze avond zullen de ouders informatie krijgen over het verloop van de pilot tot nu toe. Ook krijgen ze een soort proefles, zodat zij aan den lijve de situatie kunnen ervaren waarin hun kinderen dagelijks werken. Maar daarover dus volgende week meer.

Thema's

- Collega's inroosteren heeft meerdere voordelen.
- Drie vaste proefwerktijden per dag.
- Uitlooptdagen.
- Aankleding van het teamteachingatelier.
- Ouderavonden hebben meerdere functies.

HUISWERK... OF NIET?!

Weekverslag 6 (na de herfstvakantie)

Wij komen in een fase terecht waarin leerlingen langzaam maar zeker de druk van het eerste rapport voelen aankomen. Niet alle leerlingen zijn modelleerlingen. Er zullen dus hier en daar onvoldoendes vallen. Ook de werkhouding speelt hierbij een rol. Het is makkelijk het systeem de schuld te geven als iets niet naar wens verloopt. Concreet! Sommige leerlingen beginnen te klagen dat ze niet genoeg tijd hebben om te leren. Er zijn leerlingen die graag huiswerk willen krijgen. Vorige week hadden wij dus met enkele ouders, die het bovenstaande wilden bespreken, een gesprek. Onze taak was hun eraan te herinneren waarom zij hun zoon/dochter in deze klas hebben zitten. Na enige uitleg is het ons redelijk gelukt de ouders weer op het rechte spoor te brengen. Maar de leerlingen vinden het lastig te begrijpen dat ze alles hier moeten en kunnen doen.

Als team vielen wij toch weer in een valkuil. Dit werd ons afgelopen week duidelijk. Wij hebben de neiging alleen degenen te belonen die het werk op tijd af hebben. Dit is niet helemaal rechtvaardig. Bovendien motiveert het niet iedereen. De iets 'langzamere groep' leerlingen krijgt niet de mogelijkheid eens iets anders te doen, zoals internetten of kleuren. Om hier een beetje evenwicht in te krijgen hebben wij het volgende bedacht. Waarom geven we niet alle leerlingen per week twee 'ontspanningsuren' die ze kunnen inplannen of gebruiken wanneer ze gewoon eens geen zin hebben om te leren. Ze worden wel in de planner vermeld en ze moeten worden ingepland. De leerstof wordt hierop aangepast, maar gezien het feit dat onze pilotgroep goed op schema loopt, zien wij hierin geen problemen. Tot zover de afgelopen week. De piloten melden zich af.

Thema's

- De druk van rapporten.
- Wel of geen huiswerk.
- Iedere leerling heeft recht op beloning en ontspanningen.

RELATIETHERAPEUTEN EN ONDERWIJSINNOVATIE

Weekverslag 7

Regelmatig wordt ons de vraag gesteld of teamteaching nu zo veel leuker is. We kunnen hier niet direct antwoord op geven. Vat onze aarzeling niet op als voorzichtigheid of zelfs als negatief. Toen we het er deze week weer eens over hadden, begon een van ons over de veranderingen aan het thuisfront: "Tegenwoordig vraagt mijn man niet meer: "Hoe was het op het werk?", maar "Hoe is het gegaan met jullie plan?". Omdat we geen relatietherapeut bezoeken en zich ook geen andere veranderingen in mijn huwelijk hebben voorgedaan (denk ik), moet het wel liggen aan de manier waarop ik zelf thuis over mijn werk praat."

En dat is, denken we, de grootste verandering. In ons werk is er veel meer plaats voor persoonlijke inbreng. Het team bedenkt, overlegt en voert uit. Dat dit ook meer verantwoordelijkheden met zich meebrengt spreekt vanzelf. Bij leerlingen zullen deze veranderingen hopelijk ook plaatsvinden. Vandaar dat wij niet meer vragen: "Hoe ver ben je met je werk?" maar "Wat heb je al gedaan en hoe?" Dat is de kunst, de leerlingen zich zo betrokken te laten voelen bij hun werk, dat zij dat ook uit gaan dragen en dus thuis ook niet meer de vraag krijgen: "Hoe was het op school" maar "Wat heb je vandaag gedaan en hoe ging dat?".

P.S. Kom eens binnenvliegen!

Thema's

- Teamteaching is spannend/inspirerend.
- Bij teamteaching is je persoonlijke inbreng belangrijk.
- Door teamteaching krijg je meer verantwoordelijkheden.
- Leerlingen (en ouders) er constant bij betrekken is cruciaal.
- Aandacht van andere collega's binnen de school is je nodig.

WEEKPLANNERS

Weekverslag 8

Vanaf het begin van het schooljaar werken we al met weekplanners. In het begin probeerden we leerlingen te stimuleren de weekplanners op tijd af te hebben, dus binnen een week. Dit deden we door bijvoorbeeld met de kleuren rood (niet af, of niet goed) en groen (op tijd af en goed) te werken. Al snel kwamen we erachter dat dit geen waterdicht systeem is, want hoe zit het bijvoorbeeld met leerlingen die ziek zijn geweest? Zij zouden dan alle vakken rood hebben, totdat ze alles hebben ingehaald. Zo krijg je dus niet echt in beeld hoe de leerling werkt. Ook vinden we het belangrijk dat een leerling op zijn eigen tempo kan werken. We merken dat er bepaalde leerlingen gedemotiveerd raken van het feit dat ze 'achter' lopen. Ook andersom komt het natuurlijk voor dat een leerling klaar is met zijn werk en dan eigenlijk niet verder kan. Daarom hebben wij een aantal weken geleden besloten dat we toch anders met de planners willen gaan werken. Vanaf deze periode krijgen de planners gewone nummers (dus geen weeknummers). Een leerling loopt dan ook niet meer 'achter' maar is bij de planner met een bepaald nummer. Wel geven we met een 'standaard' aan wanneer de 'gemiddelde' leerling bij een bepaald planner-nummer zou moeten zijn.

Wij hebben een bord ontworpen waarop alle leerlingen staan en de plannernummers. Bij elke leerling staat aangegeven bij welke planner hij of zij is, ook staat er-op aangegeven waar een gemiddelde leerling zou moeten zijn. Op dit moment hebben we het idee dat we de lat misschien wel te hoog leggen en dat de leerlingen die nu bij de planner van deze week zijn eigenlijk vóór lopen op de rest. Ze zijn in ieder geval wel verder met de stof dan de andere klassen, waaraan we naast onze werkzaamheden in de pilot nog lesgeven. Het lastige is wel de leerlingen duidelijk te maken dat ze eigenlijk niet achter lopen als ze nog niet bij de planner van deze week zijn. Wij hopen dat dit verbetert wanneer wij met de nummers en met het bord gaan werken.

Waar wij verder nog tegenaan lopen is dat wij telkens hele mooie en leuke ideeën hebben, deze ook uitwerken, maar er vervolgens niet aan toe komen om ze uit te voeren. Zo hadden we een tijdje terug bedacht om een 'theeuurtje' te houden met elk groepje. Gewoon om een leuke, relaxte sfeer te creëren waarin we met de leerlingen uit de groepjes eens konden praten over wat zij er van vinden tot nu toe, tegen welke problemen ze aanlopen en wat er al goed gaat. Ook voor praktische zaken zou dit een goed systeem zijn, zoals bijvoorbeeld uitleg over schriftelijke overhoringen, planningen doornemen, handelingsplan et cetera. Een leuk idee,

maar het bleek dat we er in de praktijk gewoon niet aan toe komen om dit uit te voeren. Maar wie weet... in de toekomst. Dan melden we het wel in een weekverslag.

Thema's

- Weekplanners niet op datum, maar op nummer.
- Een temporichtlijn voor de leerling.
- Druk, druk, druk.
- Een thee-uurtje met leerlingen om van hen te horen hoe ze de werkwijze ervaren.

ACHTERBLIJVEN

Weekverslag 9

Een uitspraak die we regelmatig tegenkomen bij het individueel plannen van werk is: "Meneer, ik loop twee weken achter met mijn werk." Deze reactie kwam niet alleen van leerlingen. Ook ouders uiten hun bezorgdheid als hun kind 'achter loopt'. Maar is dit wel zo? We hebben in onze groep met vier categorieën leerlingen te maken:

- 1 leerlingen die meer leerstof in de door ons aangegeven tijd kunnen verwerken en dit vertalen in goede cijfers;
- 2 leerlingen die door de hoeveelheid leerstof komen in de door ons aangegeven tijd en dit vertalen in (gemiddelde) cijfers;
- 3 leerlingen die niet door de leerstof komen in de door ons aangegeven tijd en dit vertalen in slechte cijfers;
- 4 leerlingen die niet door de leerstof komen in de door ons aangegeven tijd en dit vertalen in goede cijfers.

Vooraf de laatste groep is interessant. Loopt deze leerling 'achter'? Ja! Of ... nee ... eigenlijk toch niet. De leerling heeft toch goede cijfers, dus beheerst de leerling de leerstof! In de bovenstaande categorieën hebben we met opzet de omschrijving 'in de door ons aangegeven tijd' gebruikt. De hoeveelheid leerstof ligt 'keihard' vast (schoolplan, basisvorming et cetera). Echter, stoppen wij een kind in een keurslijf van tijd en zetten het kind daardoor onder druk, dan bepalen wij daarmee vaak zijn/haar toekomst. Bij ons loopt een leerling niet achter. (Voorwaarde is dan wel dat het kind WIL werken/leren.)

Een leerling loopt op zijn/haar tempo. De één zal sneller de stof doorlopen dan de ander. Maar hij/zij loopt niet 'achter'! De leerling is daardoor toch niet 'minder'? Kinderen (en trouwens ook ouders) denken vaak wél zo. 'Achter lopen' heeft een negatieve lading. Alle kinderen lopen op hun eigen tempo. Elk kind is namelijk uniek. Het besef van dat beginsel bij collega's, leerlingen en ouders is ontzettend belangrijk. Het beïnvloedt houding, gedrag, motivatie en prestaties. Bovendien bespaart het gewoon 'kopzeer'.

Thema's

- Door tempodifferentiatie kun je omgaan met verschillen tussen leerlingen.
- Door in te spelen op verschillen tussen leerlingen kun je de houding, het gedrag, de motivatie en de prestaties van leerlingen positief beïnvloeden.

TIJD, TIJD EN NOG EENS TIJD! (VOOR DE KERSTVAKANTIE)

Weekverslag 10

De groepsindeling is veranderd. Dit gaf de eerste twee dagen natuurlijk onrust. Er zijn inmiddels ouders geweest die aangaven dat zoon of dochter naar een andere klas wil. Dit omdat ze niet genoeg tijd kregen om te leren. Deze ouders en ook de leerlingen hebben we uitgelegd dat er genoeg tijd is maar dat de leerlingen die niet altijd even goed gebruiken.

Voorlichting en rapportage aan ouders is dus nodig. Het blijkt dat leerlingen thuis niet uitleggen hoe er gewerkt wordt.

Van onze aardrijkskundedocent kregen we proefwerken en verrijkingsstof, waar we haar erg dankbaar voor zijn. Ons ontbreekt de tijd voor deze 'extra' werkzaamheden. We zouden ook graag meer met behulp van de computer willen toetsen, maar daartoe ontbreekt ons het materiaal. En dan willen we met de leerlingen nog iets aan buitenschoolse, culturele en sportactiviteiten doen. Jammer, geen tijd. Wie wil er met ons meedenken?

Thema's

- Voortdurend overleg over de vernieuwing met ouders is van cruciaal belang.
- Het opzetten van nieuw onderwijs is inspirerend, maar bewerkelijk.
- Je hebt materiaal nodig om met de computer te toetsen.

ONDERWIJSVERNIEUWING OF NIET?!

Weekverslag 11

Zijn wij bezig met onderwijsvernieuwing? Dit is de vraag die wij ons deze week hebben gesteld. Natuurlijk werken we dit jaar op een andere en nieuwe manier. Maar we werken met oude methodes, die we waar mogelijk zo aanbieden dat er voor de leerlingen zelfstandig mee te werken is. Natuurlijk zijn we met deze leerlingen op de goede weg. De leerlingen voelen zich verantwoordelijk voor het werk en kunnen heel goed reflecteren op het eigen werk en het eigen handelen. De manier waarop we werken is nieuw, maar zijn we bezig met onderwijsvernieuwing? Ja, het begin is er! Maar er moet nog veel gebeuren. Dan gaat het vooral om het meer verantwoordelijkheid geven aan de leerling.

Aandachtspunten bij anders en beter:

- lesmethodes
- instructiemomenten
- rapportages
- cijfers
- differentiatie
- projecten
- excursies
- geïntegreerd onderwijs

Allemaal onderwerpen waar we ons de komende jaren mee bezig kunnen houden. Dus iedereen die denkt dat hij/zij de boot gemist heeft of de dans ontsprongen is: **DE ONDERWIJSVERNIEUWING MOET NOG BEGINNEN?!** We kunnen al redelijk op koers vliegen. Nu kunnen we gaan navigeren.

Thema's

- Onderwijsvernieuwing betekent dat je alle onderdelen van de school tegen het licht houdt en ze in de loop van de jaren aanpast bij de nieuwe werkwijze.
- Bij het vernieuwen van het onderwijs kun je niemand missen.

LEERLINGEN DIE NIET WILLEN

Weekverslag 12

Wat te doen met kinderen die niet willen?! Ook de pilotgroep heeft hiermee te maken. Het is hier niet de bedoeling om een beeld te geven van de 'moeilijke' leerlingen in onze groep maar om aan zelfreflectie te doen. De eerste vraag waarmee wij worstelen is óf er überhaupt kinderen zijn die niet 'willen'. Kinderen willen toch altijd iets?! Er moet toch iets in hun leven zijn dat hen interesseert?! Grofweg komen wij in onze groep de volgende leerlingen tegen:

Naam leerling	Niet willen	Niet kunnen	Niet weten hoe?!
1		x	
2		x	x
3	x		
4	x	x	x

Leerling 1: is niet in staat zijn gedrag te veranderen, weet vaak wel hoe het moet maar kan dit niet vertalen in concreet gedrag en uit dit in 'niet meer willen'.

Leerling 2: is niet in staat zijn gedrag te veranderen, weet vaak ook niet hoe hij dit moet doen en 'wil' niet meer. Vaak is het zo dat, als je hem handvatten geeft hoe hij het moet doen, deze leerling wel weer 'wil'.

Leerling 3: hij weet waar het aan ligt, kan het eigenlijk ook wel maar weigert iets te doen. Niet alleen onwil maar ook desinteresse spelen een rol. Deze leerling heeft een muur om zich heen gebouwd waardoor hij niet bereikt wil worden (met opzet of door omstandigheden die wij - en hij - niet in de hand hebben).

Leerling 4: is niet in staat zijn gedrag te veranderen, weet niet hoe en eigenlijk interesseert het hem ook niet.

Uiteraard zijn ook nog andere combinaties mogelijk. Wellicht kunnen jullie het bovenstaande schema uitbouwen en aanpassen aan jullie groepen. Nu even praktisch. Wat kunnen wij doen met leerlingen die niet willen en de sfeer in de klas, met de klas en met de docent verzieken? Wat wij weten is dat het probleem té complex is en wij nooit in staat zullen zijn dit individueel op te lossen en ook niet in staat zullen zijn voor elke probleemleerling een oplossing te vinden. Wij moeten beseffen dat er leerlingen overblijven waarmee wij niets kunnen en dat er extern naar mogelijkheden gezocht moet worden.

Wat kunnen we wel? Gezien het bovenstaande schema zouden wij eens kunnen kijken welke leerling niet kan en/of niet weet hoe hij zijn gedrag moet veranderen. Wij hebben gemerkt dat het wel eens kan helpen met de leerling te spreken over doelen. Wat wil je bereiken? In de toekomst? Op school? In de les? Dit uur? Wat zijn nu echt je interesses? Kun je dit combineren met doelen die de school voor ogen heeft? Wat moet je daarvoor doen?

Laatst hebben wij zo'n gesprek met een meisje gevoerd. Zij 'wilde' niet meer. Zij 'haat' school. Wij vroegen haar wat ze wel leuk vond en of ze hier iets mee wilde doen? Uiteindelijk kwam zij met iets wat zij leuk vond: skaten en gitaar spelen. Sterker nog, ze bleek best muzikaal te zijn. Maar net toen we tegen haar zeiden dat wij haar nog iets belangrijks wilden vragen, gebeurde er iets waardoor we het gesprek niet konden afmaken. Toen een van ons haar later weer zag, vroeg ze met een nieuwsgierige blik: "Welke vraag hadden jullie mij nog willen stellen?" Toen we het er later met z'n drieën nog eens over hadden, constateerden we ... dit is een leerling die eigenlijk wel wil maar niet weet hoe en niet weet welke doelen zij voor zich zelf moet stellen. Hier kunnen wij iets mee!

Maar we hebben ook een nummer 3-leerling in de groep. We hebben alles uit de kast gehaald, maar het lukt niet. Toen kwam het besef dat wij ontzettend veel tijd hebben gestoken in deze leerling. Tijd die wij feitelijk hebben onthouden aan andere leerlingen die wél willen, die hun best doen en die ook recht hebben op aandacht. Dit is deprimerend. Het vernieuwingsonderwijs kan deze problemen niet oplossen. Wij hebben wel het voordeel dat wij veel tijd kunnen besteden aan alle leerlingen en dat vooral die leerlingen er baat bij hebben die tot de randgroep horen en in een 'klassikale' situatie met een vijftigminutenvakrooster het niet zouden redden. Een bijkomend verschijnsel is dat wij van elk kind 'alles' zien. Verstopten is er niet bij.

De vernieuwing is erop gericht het onderwijs beter te laten worden. Hierbij moeten we ons richten op alle leerlingen, maar vooral op degenen die 'willen', het nog niet 'kunnen' en/of niet weten 'hoe' zij zich doelen kunnen stellen. De valkuil is evenwel, dat wij – als onderwijsorganisatie – worden afgerekend op de uitvallers. Bovendien is het probleem, zoals al eerder gezegd, té complex om op te lossen, maar samen kunnen wij een eind komen. Voorwaarde is wél dat wij onze kennis en ervaring bundelen, dat we hierover vaak met elkaar van gedachten gaan wisselen en dat we terug kunnen vallen op een leiding, die ons volledig ondersteunt.

Thema's

- Er zijn leerlingen die zo slecht gedijen in schoolse leersituaties en zoveel tijd en aandacht vragen, dat hulp van buitenaf noodzakelijk is.
- Met teamteaching maak je meer kans bij het effectief begeleiden van leerlingen op sociaal en motivationeel gebied, dan wanneer dit gebeurt in een vijftigminutenvakrooster.
- De schoolleiding doet ertoe.

SCHEPPINGSVERHAAL (MET DE KERST)

Weekverslag 13

Daarom willen wij jullie ons scheppingsverhaal niet onthouden.

In den beginne was daar: het idee, de klas, de leerling, de leraren, de ouders, de planner, de leerstof, het tempo, het proefwerk.

Na een intensieve voorbereiding begonnen we in juni 2003 met de voorlichting aan de ouders van de te starten pilot. Ze waren er bijna allemaal en op de gezichten was verbazing, bezorgdheid, enthousiasme en opluchting te lezen. Er werden opmerkelijk veel vragen gesteld. Men zat op het puntje van de stoel. Ouders reageerden enthousiast op het huiswerkvrijverhaal. Wel waren er veel vragen over het leerlingvolgsysteem. We konden bijna iedereen overtuigen van de waarde van de pilot. De volgende dagen kwamen er drie telefoontjes van mensen die nog wat extra informatie wilden. In het begin van het schooljaar gingen we met 46 leerlingen van start. Na de introductie in Giethoorn hadden we al wel door dat dit een normale vmbo-B/K klas was. Kortom, we werden niet gespaard.

We deelden planners uit.

We lieten leerlingen kennismaken met de methodes.

We maakten samen lange dagen.

We stelden bij.

We stuurden bij.

We ontwikkelden planborden, handelingsplannen en rapporten.

We bedachten proefwerkmomenten, handelingsplannen voor herhalingproefwerken en stiltemomenten.

We hielden voorlichtingsavonden.

We informeerden collega's.

We schoven met kasten, werkplekken en leerlingen.

We werkten aan verlengde schooldagactiviteiten tijdens de schooldag.

We bedachten projecten en themaweken.

We hadden momenten van grote tevredenheid en van teleurstelling.

We stimuleerden elkaar.

We vulden aan, bemoedigden en leerden van elkaar.

We waren dus een TEAM.

EN OP EEN DAG WAS ER IETS MOOIS GEBOREN

De leerling die spreekt over: mijn werk, mijn planner, mijn tempo, mijn concentratievermogen, mijn tekortkomingen, mijn goede voornemens voor de volgende periode, mijn groep en mijn leraren.

Natuurlijk hebben we geen perfecte leerlingen en alleen maar goede resultaten. Maar leerlingen weten wel heel goed aan te geven waar het mis ging of gaat. Ze voelen zich verantwoordelijk voor het eigen werk. Ze kunnen ook goed aangeven waar de zwakke plekken in het systeem zitten.

Een steeds grotere groep komt op de vrijdag van 8:00 tot 10:00 uur op school om nog wat bij te werken, thee te drinken en wat te kletsen. En steeds vaker komen kinderen na een ziekte weer op school met waterige oogjes („Anders kom ik zo ver achter, juf“).

De vliegreun voor dit jaar zitten erop. We gaan voor een onderhoudsbeurt naar de hangar. Prettige vakantie en tot volgend jaar!

De piloten

Thema

De groeiperikelen van een trots en hecht team van leerlingen en hun leerprocesbegeleiders.

SLECHT NIEUWS (HET NIEUWE JAAR)

Weekverslag 14

Onze piloot Thomas is gecrasht in de vakantie en voor langere tijd uitgeschakeld. De voordelen van teamteaching voor de organisatie en de leerlingen geven voor ons op de werkvloer nu dus de nadelen. Het werk van Thomas moeten we er bij doen en de persoonlijke werkuren moeten we schrappen. Kortom, er moet dus werk mee naar huis en de dagen worden langer. Ook missen we ons maatje bij het maken van plannen, want we zijn natuurlijk iedere dag aan het schaven, bijstellen en bedenken.

Er wordt op de vestiging hard gewerkt aan een oplossing en we hopen dat we binnenkort kunnen melden dat we weer in driemansformatie vliegen.

Bij de leerlingen merken we dat ze zich steeds meer bewust worden van de eigen verantwoordelijkheid en meer grip krijgen op tempo en prestaties. Ook krijgen we minder klachten over lange schooldagen.

Groeten van de vleugellamme piloten

Thema's

- Waar is die docentenvervangingspot of zijn extra aanwezigheidsuren van docenten zo niet om te slaan?
- Ook leerlingen moeten de tijd krijgen in hun nieuwe rol te groeien.

DE REDDING IS NABIJ?

Weekverslag 15

We draaien nu al enkele weken met z'n tweeën de pilot en we merken dat dit toch ten koste gaat van een aantal zaken die we op de rol hadden staan. Zo zijn we al een tijdje bezig met het vinden van een werkwijze voor het afnemen van toetsen. Hiervoor hebben we al enige tijd een plan klaarliggen maar we komen er onder andere door tijdgebrek niet toe dit te gaan invoeren. Vooral voor de talen vinden we dat belangrijk, want we merken dat de leerlingen het toch nodig hebben om regelmatig op bijvoorbeeld woordjes te worden getoetst. Leerlingen hebben de toetsen nodig om regelmatig te leren en voor ons is het een mogelijkheid dit te controleren. Deze week hebben wij de woordjes van de eerste twee hoofdstukken Duits nog eens door de leerlingen laten leren en hebben wij deze met behulp van een toets in kleine groepjes overhoord. Dit is ons en de leerlingen goed bevallen en wij zijn van plan om dit met de talen Engels en Duits regelmatig te herhalen. Ook de luistervaardigheid en spreekvaardigheid moeten bij de talen meer worden geoefend. Hier zijn wij mee bezig door bijvoorbeeld af en toe kleine groepjes leerlingen met een docent mee te laten gaan voor instructie en oefenen. Maar er zal hiervoor toch een structurele oplossing gevonden moeten worden.

Vanaf deze week krijgen we hulp in de pilot. Adriaan Verschuren heeft vanaf maandag, in eerste instantie voor 14 uur, met ons meegedraaid. Dit zal ons vast en zeker enige verlichting geven. Deze week kregen we ook hulp van enkele tweede klassers die niet mee gingen naar de werkbezoeken aan de bovenbouwlocatie 'het Schuttersveld'. Zij hebben met de practica geholpen en de toetsen van de woordjes afgenomen.

Wat betreft de planners gaat het steeds beter. Leerlingen werken op hun eigen tempo en er komen nu duidelijk niveauverschillen naar voren. Er zullen straks toch leerlingen zijn die een niveau hoger gaan proberen. Met leerlingen die erg ver achter lopen zullen binnenkort gesprekken zijn en zullen we, samen met de leerling, een plan moeten maken om toch ervoor te zorgen dat de basis in ieder geval wordt gehaald. We merken wel dat we wat betreft tempo voorliggen op de andere vmbo klassen. Wat betreft de cijfers, en dat is een steeds terugkerende vraag, kunnen we nog niet echt een vergelijking maken. Alleen wat betreft het vak biologie kunnen we aangeven dat er niet veel verschil zit tussen de cijfers van een reguliere vmbo-B/K klas en de pilotklas.

Misschien dat we na de tussenrapportage hiervan een beter overzicht hebben. Dit was wel weer voldoende nieuws over de pilot voor een week, misschien volgende week wel een bericht van onze nieuwe piloot en zijn ervaringen...

Thema's

- Je kunt niet ongestraft van een trio een duo maken.
- Woordjes moet je regelmatig overhoren. (Of is hier sprake van een valkuil?)
- Een teamteachingassistent is een welkome hulp.
- Ook hogerejaars leerlingen kunnen helpen.
- Leerresultaten van leerlingen vergelijken is uiterst moeilijk.

ADRIAAN WORDT PILOOT

Weekverslag 16

Zoals beloofd een stukje van de nieuwe piloot en zijn luchtdoop. We laten Adriaan zelf aan het woord.

De eerste uren en dagen als kersverse piloot waren een bijzondere gewaarwording, niet langer instructeur maar begeleider. Voortdurend overschakelen van het ene vak naar het andere en dan zijn de leerlingen voor je gevoel ook nog eens overal en nergens mee bezig. Wel logisch als je ergens midden in valt, maar alles went.

Opvallend is dat veel leerlingen steeds met dezelfde vragen komen en dat jouw uitleg dus ook steeds beter aansluit omdat het steeds terugkomt. Je leert vaak met de leerlingen mee en moet je dus ook, meer dan voorheen, verplaatsen in een leerling. De eerste tijd moest ik aftasten wat mijn rol zou zijn in deze groep, ik ben natuurlijk in een vliegend object gesprongen. Wat zijn de regels, welke ongeschreven regels zijn er en wat wordt er van mij verwacht? Gaandeweg wordt die rol steeds duidelijker. Het is erg mooi om te zien hoe de leerlingen bezig zijn met hun werk, sommigen ijverig, terwijl anderen proberen er zo makkelijk mogelijk vanaf te komen. Bij controle van het gemaakte werk proberen ze je ook wel eens te misleiden door al eerder gemaakt werk te laten zien. Kortom, leerlingen gaan erg verschillend om met deze manier van werken en leren.

Het motiveren van leerlingen die niet (meer) willen, vind ik wel erg lastig. Ze weten dat ze een aparte groep zijn binnen deze school en denken dat er in andere klassen niet zo hard gewerkt hoeft te worden. Het gras bij de burens is dus weer eens groener.

Het contact met de leerlingen is over het algemeen erg leuk. Omdat je nieuw bent, word je constant gevraagd om af te tekenen en om te helpen. Je leert ze zo gauw kennen.

Tot zover mijn eerste ervaringen als piloot.

Thema's

- Leerprocesbegeleiding bij teamteaching is inhoudelijk gevarieerd werk.
- Je groeit snel in de rol van leerprocesbegeleider.
- Motivatie van leerlingen is een cruciale factor.

SNEL-HERHALING-ANDERE ACTIVITEITEN

Weekverslag 17

We merken dat we snel door de stof gaan. Dat betekent dat we ruim voor het einde van het schooljaar door een aantal boeken heen zullen zijn. (o.a. de talen, biologie, natuur/scheikunde). Het meest leren leerlingen van herhaling wordt gezegd, dus dit geeft ons mooi extra tijd om leerlingen met behulp van de computer zaken te laten herhalen. Op internet zijn natuurlijk allerlei leuke sites te vinden waarop je dat kunt doen. Dus maar eens surfen op het net. Bij de digitale school zijn allerlei herhalingsopdrachten voor Duits te vinden en bij kennisnet is er wel wat voor scheikunde. Leuk opdrachtenblad erbij en er zijn weer een aantal uren gevuld voor de leerlingen. En voor ons, voordat er inderdaad zo'n opdrachtenblad kant en klaar in de leerlingenbakjes ligt. Dit zijn allerlei extra taken die we dit jaar doen, maar waarschijnlijk overbodig zijn voor volgend jaar dankzij het nieuw ontwikkelde lesmateriaal.

Ook kunnen de proefwerken dan waarschijnlijk digitaal getoetst worden. Hier kijken we reikhalzend naar uit. Wij gebruiken de computer zoveel mogelijk en dit werkt goed. Als leerlingen op de computer aan het werk zijn (met een redelijk motiverende opdracht) merken ze weinig meer van de omgeving. Ze gaan volledig op in wat er op het beeldscherm wordt vertoond (en in de opdracht hopen we dan maar). Dit is dus een prima manier van zelfstandig werken en leren. Ook voor groepswork is de computer een geschikt medium. Al met al dus een nuttig apparaat. Wij hebben tien computerwerkplekken ter beschikking voor 45 leerlingen. Zolang de leerlingen niet allemaal met dezelfde weekplanning bezig zijn levert dit geen probleem op. In het begin van het jaar hebben we gemerkt dat als je voor drie vakken een computeropdracht in de weekplanning hebt staan je aan tien computerwerkplekken niet voldoende hebt.

We vragen ons dan ook af of het praktisch haalbaar is alle proefwerken en toetsen, zodra deze zijn gedigitaliseerd, in ons eigen teamteachinglokaal af te nemen. Vooral als er ook nog vakken zijn waarbij de computer gebruikt moet worden. Dat zou betekenen dat er in het computerlokaal proefwerken afgenomen moeten worden, waarbij dan weer begeleiding moet zijn in de vorm van een docent of klas-senassistent. Hierdoor zul je weer gebonden worden aan vaste uren per dag waarop er voor proefwerken kan worden ingeschreven. Dus eigenlijk net als nu....

Deze week zijn we ook begonnen met een van onze buitenschoolse projecten: toneel. Er gaan 13 leerlingen 12 weken lang elke donderdagmiddag naar het vest-

zaktheater om een toneelstuk in te instuderen. Het project zal worden afgesloten met een aantal uitvoeringen. Adriaan, onze nieuwe piloot, is de begeleider bij dit project, dus als er vragen zijn kunnen jullie bij hem terecht. Leerlingen hebben veel belangstelling voor extra lessen of activiteiten. Zo is er elke vrijdagochtend een uurtje muziek voor leerlingen die dat leuk vinden. Deze uurtjes worden verzorgd door Janine (waarvoor onze dank) en zijn zeer in trek. Ook de bijles Duits op donderdagmiddag van Madeleine wordt, als deze niet doorgaat, gemist. Ja ja... we hebben nog veel plannen.

Thema's

- Er wordt door leerlingen op tempo gewerkt.
- Leuke sites op internet.
- Opdrachtbladen maken kost tijd.
- Ruimtegebrek.
- De computer is een prima hulpmiddel.
- Ook zelfsturende teams zijn aan randvoorwaarden gebonden.
- Culturele activiteiten (muziek, toneel) zijn een welkome aanvulling op het weekprogramma.

'ALS JE HONGER KRIJGT, DAN EET JE WEL' EN 'ZIEN ETEN, DOET ETEN'

Weeknieuws 18

Twee uitspraken die gelden voor onze leerlingen. Nu we het werktempo niet meer zo dwingend opleggen en de leerlingen gewend zijn aan het plannen van de eigen werkzaamheden, zien we veranderingen optreden in de manier van werken. Werken zien we langzaam veranderen in leren. Leerlingen vragen vaker uitleg in plaats van hulp.

Nu we ze niet meer ongevraagd voeren, geven ze aan dat ze honger hebben. Je ziet, als je even de tijd neemt voor instructie, het kwartje vallen. De resultaten worden beter en het plezier in het leren neemt toe. Dit zet ook medeleerlingen aan tot een andere manier van met de leerstof omgaan. Natuurlijk vinden ze nog steeds het ene vak interessanter dan het andere. Maar we zien regelmatig de tevredenheid op de gezichten als ze, nadat ze met de leerstof bezig geweest zijn, ontdekken hoe het dan wel moet en waarom. Dit is niet alleen te danken aan de werklust of de nieuwsgierigheid van de leerlingen maar ook aan onze inmiddels opgedane ervaringen op dit gebied. Als je ziet hoe leerlingen uitleg opnemen vertel je het met plezier. Natuurlijk zijn nog niet alle leerlingen zover, maar 'ieder schaap over de dam' is er één en nu maar hopen dat de rest volgt. Genoeg spreekwoorden en gezegden voor een week. Wij vliegen er voor een korte vakantie even tussenuit.

Thema's

- Leerlingen moeten wennen aan de nieuwe werkwijze.
- Leerlingen hebben succeservaringen nodig.
- Docenten moeten wennen aan de nieuwe werkwijze: leerprocesbegeleiding is een vak.
- Een leerprocesbegeleider mag ook uitleggen.
- Een tevreden lerende leerling is de ultieme succeservaring van een leerprocesbegeleider.

STUDIEDAG

Weekverslag 19

Bij Thomas, de teamteacher die we door een motorongeluk nu al een tijdje missen, moet een onderbeen geamputeerd worden. Een studiedag voorbereiden als je net zo'n vreselijk bericht hebt gekregen, valt niet mee. Praten helpt, maar je blijft je zo machteloos voelen. Op zo'n moment is de rek er even uit. Je gaat nadenken over hoe je dit aan de kinderen moet vertellen en wanneer. Hoe zullen ze reageren? Onverwachte elementen van teamteaching, zeker ongewild.

De studiedag zelf was voor ons een hele positieve ervaring. Collega's van andere locaties kwamen soms behoorlijk kritisch en gingen naar ons idee positiever weg. We kregen heel veel vragen over onze onderwijskundige visie. We hebben geprobeerd iedereen zo goed mogelijk te informeren. De leerlingen zelf waren ook een prima informatiebron en dat is natuurlijk prachtig vergelijkingsmateriaal. Wij kunnen wel van alles beweren maar de leerlingen zijn wat dat betreft de echte experts. Een van de vragen was: "Wat doe je met leerlingen die achter lopen"?

We laten Adriaan weer even aan het woord: "Ik was me aan het voorbereiden op een tentamen van aanstaande vrijdag over differentiatie in het onderwijs en effectief leren. Ik las toen een aantal interessante dingen die deskundigen schrijven over onderwijsvernieuwing. Elke leerling moet bepaalde leerdoelen bereiken, liefst binnen een bepaalde tijd. Om dat makkelijker te maken, stoppen we leerlingen van ongeveer hetzelfde niveau bij elkaar in de klas. Als dan blijkt dat een leerling bepaalde dingen niet haalt dan moet daar een oplossing voor komen, bijvoorbeeld een lager niveau. In het artikel dat ik las stond het volgende: "In relatief homogene groepen presteren zwakke leerlingen slechter dan in heterogene klassen. Dit wordt wel het 'moeraseseffect' genoemd. De stimulerende invloed van de betere leerlingen, de 'trekpaarden' ontbreekt. (...) Homogene groepen bevorderen de instandhouding van frontaal en docentgestuurd onderwijs." Daar willen we vanaf. Misschien is het een idee hier eens goed naar te kijken en volgend jaar pilots te starten met heterogene groepen. Als je bezig bent met onderwijsvernieuwing waarin je de leerling centraal stelt, is dit in ieder geval het overwegen waard. Dit is niet precies het antwoord op de vraag die aan het eind van de vorige alinea gesteld werd, maar een antwoord zou kunnen zijn dat als een leerling zelf verantwoordelijk is voor zijn/haar studie dan moet dat op eigen tempo kunnen. Genoeg stof om weer over na te denken.

PS. Als ik het tentamen gehaald heb wil ik dit materiaal graag ter inzage op school neerleggen."

Thema's

- De school als leef- en leerplaats.
- In een team heb je iets met elkaar.
- Met elkaar praten en bij elkaar gaan kijken, is inspirerend.
- Het moeraseteffect.
- Homogene of heterogene groepen.

DIFFERENTIATIE

Weekverslag 20

Omdat de resultaten goed waren, maar vooral dankzij *de werkhouding, de werkver-zorging en het tempo* zijn er vier leerlingen van onze groep begonnen op vmbo-t niveau. Doordat we verwachten dat ze in dit tempo zullen blijven werken, hebben we in overleg met deze leerlingen besloten dat ze de vmbo-leerstof helemaal zullen doorwerken. Ze zijn dus bij hoofdstuk 1 in de boeken begonnen. Zelf vonden ze dit ook een prima idee. De overgang is bijna geruisloos gegaan.

Er zijn nog meer leerlingen die het plan hebben opgevat deze overstap ook te maken. Twee meisjes hebben een strak schema opgesteld en zijn flink aan het werk gegaan. Voor ons had de overstap tot gevolg dat we aparte planners moesten maken en dat er antwoordmodellen en proefwerken voor het vmbo-t niveau gere-geld moeten worden. Kortom, de dagelijkse beslommingen slokken onze tijd weer eens op. Jammer, want onze plannen blijven daardoor soms te lang liggen. Wij gaan maar weer eens op de automatische piloot.

Thema's

- Opstroom.
- Organiseren van niveaudifferentiatie is bewerkelijk.

GROEPSLESSEN

Weekverslag 21

Voor onze leerlingen begint deze week het vernieuwingsonderwijs. Nu heb ik het niet over de workshops digitale fotografie, computeranimatie of video. En ook niet over de bezoeken aan de klimhal of de toneellessen. Dit zijn dingen die onze leerlingen heel normaal vinden. Nee, ik heb het over 'de groepsles', de vernieuwing der vernieuwingen. Vrijdag gaan we met de leerlingen groepslessen in luister- en spreekvaardigheid doen voor de vakken Nederlands, Duits en Engels. Omdat wij met het huidige materiaal en door ziekte van Thomas geen andere mogelijkheid zien, gaat dit op deze voor onze leerlingen zeer vernieuwende manier. Zo zie je maar: wat voor de één normaal is, is voor de ander vernieuwend. Onze bevindingen geven wij door via onze zwarte doos.

Thema's

- Onderwijsvernieuwing is improviseren.
- Groepslessen kunnen een functie hebben binnen vernieuwingsonderwijs.

KLASSIKAAL LES KRIJGEN, EEN RUSTMOMENT VOOR DE LEERLING

Weekverslag 22

Het 'klassikaal' lesgeven aan onze groep is best leuk. Voor de leerlingen, omdat het anders is, maar ook voor ons. Toch zijn het niet de 'klassikale' lessen, zoals we die gewend zijn. Leerlingen zijn duidelijk niet gewend dat er voor hen beslist wordt wat ze moeten gaan doen. Ook nemen zij niet zomaar alles aan wat er wordt gezegd. Dat willen ze dan eerst zelf wel eens zien of controleren.

Als we leerlingen vragen waarom ze een klassikale les wel leuk vinden, dan krijgen we als antwoord 'dat ze dan minder hoeven te doen' en 'minder hoeven te lezen'. Ze vinden dat ze in de pilot meer leren, omdat ze het zelf moeten doen en dat ze beter leren plannen. Toch denken wij dat groepslessen best gegeven kunnen worden, maar dat het dan wel over afgesloten eenheden moet gaan en niet nog snel even een instructie voor bijvoorbeeld een proefwerk. Waarschijnlijk zullen leerlingen in dat geval weer achterover gaan zitten en zoiets hebben van 'het wordt ons toch wel verteld' in plaats van actief zelf te leren. De voordelen van klassikaal lesgeven hoeven natuurlijk niet overboord gegooid te worden, maar moeten juist gebruikt worden ter versterking en verrijking.

Vaak krijgen we van collega's vragen over het geven van instructie en of we niet telkens hetzelfde moeten uitleggen. Onze ervaring is dat je vooral individueel bezig bent met het geven van instructie. Voor elke leerling pas je de instructie aan naar aanleiding van de vraag en het type leerling. Bij de ene leerling is het soms nodig het stap voor stap te doen terwijl een andere leerling aan een half woord genoeg heeft. Eigenlijk heb je het hierbij pas echt over onderwijs op maat. Een andere vraag van collega's over het geven van instructie, gaat over het 'kwijt kunnen' van verhalen. Eigenlijk kun je ze in een teamteachinggroep zelfs nog beter kwijt, bijvoorbeeld naar aanleiding van een vraag of opmerking van een leerling. Vaak luistert dan het hele groepje wel mee en reageren ze leuk op je verhalen door vragen of door hun eigen verhaal. In de kleinere groepjes kun je dan leuke discussies of gesprekken krijgen. En we hebben jullie al regelmatig uitgenodigd, dus... vlieg eens in.

Thema's

- Klassikaal lesgeven mag.
- Leerlingen worden door teamteaching assertieve en actieve leerlingen.
- Vlieg eens in!

LEERLINGEN HEBBEN EEN DOEL NODIG

Weekverslag 23

Nadat we onze leerlingen hebben verteld welke stof er nog gedaan moet worden dit jaar, hebben ze de mouwen opgestroopt. Je ziet leerlingen plannen en rekenen en werk mee naar huis nemen (altijd in overleg met ons). Leerlingen gaan ook zoeken naar andere werkvormen en deze week viel ons op dat er veel leerlingen zijn gaan samenwerken. Als je ze vraagt naar de redenen, geven ze aan dat ze op deze manier makkelijker en plezieriger werken en leren. Als je ze wijst op de valkuilen zoals overschrijven en meeliften zijn ze verontwaardigd. De opmerkingen variëren van: "Ik ga toch niet al het werk alleen doen" tot "Daar leer je toch niets van".

We zullen ons moeten afvragen of we de leerlingen op het juiste moment de streefdoelen voor het einde van het jaar hebben gegeven. Er was een leerling die zei: "Had me dat dan eerder gezegd, dan had ik dat in december al afgehad". Is het de angst dat leerlingen dan minimaal gaan presteren die ons daarvan weerhoudt of de angst dat leerlingen van zoveel werk gedemotiveerd raken? Hier zullen we het nog eens over moeten hebben. Nog steeds denken we teveel in problemen die wij op moeten lossen en werk dat door de leerlingen gedaan moet worden. Zo vertelden we enkele leerlingen dat ze nog maar weinig tijd hadden om een spreekbeurt te doen. Na enige tijd kwamen ze met een oplossing: "We kunnen toch ook met enkele mensen samen een presentatie geven".

We zullen moeten leren niet alleen de verantwoordelijkheid voor het eigen werk bij de leerling neer te leggen, maar hun ook betrekken bij het oplossen van problemen die zich voordoen, zoals ruimtegebrek, ziekte van een leerkracht, tijdgebrek en andere zaken. De betrokkenheid zal hierdoor alleen maar groter worden. Deze week zijn we weer eens tot de conclusie gekomen dat we nog veel moeten leren over onderwijsvernieuwing.

De piloten (in opleiding) groeten u.

Thema's

- Leerstijlen en leerstrategieën: er zijn geen twee leerlingen hetzelfde.
- Leerlingen tijdig duidelijk maken wat van hun in de loop van het jaar verwacht wordt.
- Leerprocesbegeleiding bij teamteaching is inhoudelijk gevarieerd werk.
- Beschouw leerlingen als partners bij het oplossen van problemen: de team-teachers zijn de chefs van de werkplaats en de leerlingen zijn de medewerkers. Problemen in de werkplaats los je samen op.

GESPREKKEN (APRIL 2004)

Weekverslag 24

Wij hadden een leerling die eigenlijk het hele jaar nog maar erg weinig aan het werk was geweest. Ondanks gesprekken, complimentjes, onheilsberichten et cetera kon ze zichzelf er niet toe zetten. Ook van huis uit hoefde zij dit niet. Wat het natuurlijk (voor haar, niet voor ons) een heel stuk makkelijker maakte. Na het zoveelste gesprekje, een week of twee terug, heeft ze nu dan toch eindelijk het licht gezien en besloten wat te gaan doen. En wat blijkt (tot haar eigen, maar ook onze grote verbazing), ze vindt het leuk! Het gaat nog niet echt snel, maar er zit toch duidelijk vooruitgang in. De grote vraag blijft: wat is er in vredesnaam gezegd wat het lichtknopje op 'aan' heeft gezet? Of was iets anders de oorzaak? We zullen er wel niet achter komen. Feit blijft dat we weer een zieltje hebben gewonnen.

We merken dat onze leerlingen grote behoefte hebben aan begeleiding en gesprekjes zoals wij die als mentor met hen hebben. Het mentor zijn van zo'n groep als deze is dan ook een taak op zich. We hebben gemerkt dat het contact met de leerlingen veel intensiever is dan we gewend waren met klassikaal onderwijs. Dat heeft natuurlijk te maken met het feit dat je in plaats van vroeger 2 of 3 uur in de week nu 27 uur in de week met dezelfde leerlingen te maken hebt.

Collega's hoor je wel eens zeggen dat ze bang zijn dat dit saai is. Nou, wij weten voortaan uit ervaring dat dit juist niet het geval is. Elke dag, elk uur, elke leerling is weer anders en reageert weer anders. Je bent veel meer betrokken bij de ditjes en datjes van de leerlingen. Kleine of grote ruzies, er wordt van je verwacht dat jij ze kunt oplossen. Even een persoonlijk gesprekje over thuis, verliefdheid, ideeën, denkbeelden of gewoon 'gezellig' komen regelmatig voor. Dit maakt het werk leuker en interessanter, maar het is ook vermoeiend. Deze week was het topdrukte door allerlei akkefietjes en (daaruit voortvloeiende) gesprekken met leerlingen. We kwamen nauwelijks aan iets anders toe. Met veel leerlingen zijn er verschillende afspraken gemaakt. Voor de docent die ze met de leerlingen maakt, is het nog duidelijk. Maar Adriaan, die toch vaak niet in de groep is (vanwege andere lessen), gaan de bomen in het bos wandelen. Hij moet regelmatig bijgepraat worden. Of moeten we misschien wel met een logboek gaan werken? Ja, dáág... dat kost ook weer extra tijd. Daar moeten we nog maar eens goed over nadenken.

Vooraf volgend jaar, als er meerdere teamteachinggroepen draaien, zullen de teams groter zijn en zullen docenten in verschillende combinaties in een groep aanwezig zijn. Het is van belang dat alle leden van het team weten wat er zich in de groep

heeft afgespeeld. We hebben onze gedachten er al eerder over laten gaan en hadden toen de oplossing bedacht dat de docent in een met een docentenwachtwoord beveiligd deel van de ELO een bericht kan intypen. Maar eens een keer met Ger Tielemans, onze ELO-expert, over praten. Laat iedereen er zijn gedachten maar eens over gaan. Oplossingen zijn van harte welkom. Tenslotte zullen wij te zijner tijd allemaal dit soort problemen tegenkomen.

Thema's

- Ook leerlingen zijn niet altijd voorspelbaar.
- Teamteaching benadert het gewone leven van alle dag.
- Hoe houden teamteachers elkaar op de hoogte van gemaakte afspraken?
- Bij onderwijsvernieuwing is het gesprek met leerlingen en tussen collega's onmisbaar.

HIJ IS ER WEER! (mei 2004)

Weekverslag 25

Hier een kort bericht van de gecrashte-en-wederom-opgestane piloot.

"Deze week ben ik weer voor het eerst begonnen te 'werken'. Ik vond de reacties van jullie zeer aanmoedigend. Ik ben er blij mee. Bedankt! Ook de kinderen schijnen er geen moeite mee te hebben een man met anderhalf been te zien rondlopen. Ik krijg eigenlijk alleen maar leuke reacties. Maar het mooiste compliment kreeg ik van mijn twee medepiloten. Toen ik in de werkruimte naast het teamteachinglokaal zat te werken, zeiden ze tegen mij dat ze het gevoel hadden alsof ik nooit weggeveest ben. Mooi, hè?! Dit doet mij denken aan een onderdeel van teamteaching. Wat gebeurt er als in een team iemand langdurig uitvalt? Hoe voelt de persoon in kwestie zich als hij/zij weer terugkomt? Hoe wordt hij/zij weer geïntegreerd in de groep?

Ten eerste moet ik zeggen dat ik goed op de hoogte ben gehouden van de ontwikkelingen op school. Op dat gebied heb ik niet veel gemist. Toen ik weer in de groep zat, zag ik dat er wel wat veranderingen hebben plaatsgevonden. Dat is maar goed ook. Wel had ik het gevoel dat deze veranderingen zonder mijn inbreng zijn geïntroduceerd. Apart, dat een mens zich zo iets kleins zo kan aantrekken! Dit betekent flexibiliteit. Gewoon accepteren dat de rest 'verder' gaat en dat je weer op de wagen moet springen, waar hij ook gebleven mag zijn. Aan de andere kant is het fijn dat je direct weer betrokken wordt bij veranderingen/beslissingen die nog moeten komen. Dit is ook in ons team gebeurd en ik ervaar het als heel prettig. En dit vind ik nu de kracht van teamteaching."

Thema's

- Bij teamteaching vormen collega's een team.
- Samenwerking vereist flexibiliteit.

LUCHTSPIEGELINGEN

Weekverslag 26

Zoals we al eens eerder berichtten, krijgen we van collega's waar onze leerlingen in gesplitste groepen les krijgen, te horen dat het geen groepen zijn. In de oude situatie zetten we een groep leerlingen bij elkaar en we vertellen ze dat ze een klas zijn. Ieder uur wordt dat door de leerkracht bevestigd. De klas wordt als groep aangesproken. In de pilotklas hebben we leerlingen vanaf het begin aangesproken als individu, verantwoordelijk voor zijn/haar leren en gedrag. Veel leerlingen vinden dat confronterend en moeten daar erg aan wennen. De voordelen die dit systeem biedt, gebruiken deze leerlingen natuurlijk ook, zoals op eigen tempo werken en de dag zelf indelen. Deze voordelen moeten de leerlingen vaak inleveren bij de vakken die nog op de traditionele manier gegeven worden. Dit wekt bij veel leerlingen ongehoorzaamheid en storend gedrag op en daar worden ze dan vaak als groep op aangesproken.

Als je wilt dat leerlingen zich als groep gaan gedragen zullen de leerlingen daar de voordelen van moeten inzien. Wanneer je de groep aanspreekt op vervelend gedrag, dan zullen er maar weinig leerlingen zijn die tot deze groep gerekend willen worden. Kortom, ze doen even niet mee en voelen zich dus ook niet aangesproken. We zullen moeten nadenken over groepsvorming in teamteachinggroepen en de leerlingen moeten laten ervaren dat het behoren tot een groep veel voordelen heeft. Als dit duidelijk is kunnen leerlingen ook accepteren dat ze mee verantwoordelijk zijn voor het functioneren van de groep. Dit zal tijdens de introductieperiode aandacht moeten krijgen, naast het zelfstandig plannen en verwerken van de lesstof. We hopen op helder zicht.

Thema's

- Leerlingen kunnen verantwoordelijkheid nemen voor het functioneren van de groep.
- Tijdens de introductieperiode, maar ook daarna, is het zaak aandacht te hebben voor groepsvorming.

OVERPEINZINGEN VAN EEN PILOOT

Weekverslag 27

Wat hebben het uitlaten van de hond, Adele's andere weekend, het terugkomen van Thomas, thuiswerkvrij en mijn vroegere buurvrouw (de echtgenote van een garagehouder) met elkaar te maken?

Toen ik vanavond de hond uitliet, dacht ik aan een opmerking die Adele maandag maakte. Ze zei: "Het weekend was anders, ik had namelijk geen correctiewerk meegenomen". We hadden het niet meegenomen, omdat Thomas ons vorige week wat werk uit handen had genomen. Ik gaf haar gelijk, maar vanavond – tijdens het ommetje met de hond – realiseerde ik me pas waarom het weekend 'anders' was. Op het moment dat er geen stapel correctiewerk in je tas of op de kast ligt, zijn werk en vrije tijd gescheiden. Het wil niet zeggen dat je niet aan je werk denkt, maar als je er aan denkt knalt er niet onmiddellijk een beeld van je onafgemaakte stapel papieren op je netvlies. Je hoofd is vrij voor andere gedachten. Zoals de gedachte aan mijn vroegere buurvrouw, die eens opmerkte dat ze het zo vervelend vond om naast de garage te wonen, omdat het werk altijd in het zicht lag.

Ik ben tegen een verplichte plaatsgebonden 38-urige werkweek maar ik zou toch iedereen adviseren eens te proberen het correctiewerk op school te doen. Het voordeel is overduidelijk. Je begrijpt je buurvrouw beter als ze toevallig ook de vrouw van een garagehouder is.

Groet van een piloot in vrije val ..

Thema

Er is leven... er is leven na de school.

DEEL II BIJZONDERE MOMENTEN EN MATERIALEN

Introductie: elkaar leren kennen

Een aantal jaren geleden zijn we met onze locatie gestart met een introductiekamp in Giethoorn. Hierbij gaan de leerlingen meteen bij de start van het schooljaar tweeënhalve dag op kamp naar Giethoorn. Er gaan telkens twee klassen tegelijk, dus de pilotklas kon als een groep op kamp. Tijdens het introductiekamp werd er veel in groepen gewerkt. Deze groepen werden elke gelegenheid weer gewisseld zodat iedereen bij iedereen in de groep kwam en kon samenwerken met veel verschillende medeleerlingen. Op deze manier leren leerlingen elkaar goed kennen.

Het introductiekamp start natuurlijk met de reis er naar toe. Op het moment dat ze in de bus stappen kennen ze eigenlijk nog niemand en zijn de leerlingen ook vrij nieuw voor de docenten. Dit verandert onderweg al snel. Na aankomst worden de leerlingen al voor de eerste keer ingedeeld in groepen om per punter op weg te gaan naar het 'Kraggenhuus'. Daar aangekomen worden natuurlijk eerst de regels besproken waarna de slaapzalen kunnen worden ingericht. Hierna hebben de leerlingen eerst wat vrije tijd om te gaan zwemmen, punteren, kletsen, kortom... om wat mensen te leren kennen in een wat vrijere situatie. 's Avonds is er een spelencircuit waarbij allerlei zaken aan bod komen zoals een vragenlijst over de schoolgids, foto's van docenten waarbij leeftijd en vak moet worden geraden, samenwerken bij spelen als de gordiaanse knoop, estafetteloop, tekenhints et cetera. De volgende dag is er 's morgens zeilles en natuurlijk daarna vrij zeilen. 's Middags gaan we met de leerlingen naar het dorp.

De tweede avond is de spannendste van het kamp, want dan is er de nachttocht. Hierbij moeten de leerlingen een tocht afleggen in een punter. Deze tocht gaat langs allerlei sloten en vaarten die achter de weide lopen. Kortom, een rustige en mooie omgeving, maar in het donker ook erg spannend. Na afloop van de tocht wordt er nagekletst, wat gedronken, spelletjes gedaan of (meestal al snel) geslapen. Je merkt dat er dan al een groep aan het ontstaan is en dat veel leerlingen elkaar al vrij goed hebben leren kennen.

De volgende dag wordt er opgeruimd en vertrekken we per bus weer richting huis. Gedurende het gehele kamp wordt er met corveeploegen gewerkt en zoveel mogelijk getracht de leerlingen samen verantwoordelijk te laten zijn voor het reilen en zeilen van het kamp. Ook de schoolregels worden tijdens zo'n kamp gehanteerd en zijn/worden dus bekend. Wat mag er wel/niet, hoe gaan we met elkaar om, hoe los-

sen we zaken op et cetera. Het introductiekamp is dus een efficiënte manier om leerlingen kennis te laten maken met elkaar, met de docenten en met de school.

Het werk leren kennen

De start van de eerste schoolweek gebeurt natuurlijk in ons eigen teamteachinglokaal. De leerlingen hoeven geen boeken op te halen; zij krijgen niet ieder een set boeken. Wij hebben gekozen per vak 25 boeken in de kast te leggen. Elke groep van vier tot zes leerlingen heeft zijn eigen kast voor de persoonlijke spullen, de werkboeken en schriften.

Tijdens de eerste dagen moeten de leerlingen leren werken in de klas. Dat wil zeggen dat ze leren hoe een planner moet worden ingevuld, hoe er bij de verschillende vakken gewerkt moet worden, welke boeken er zijn, hoe je werkt in de werkboeken et cetera.

Wij zijn begonnen met de groep te splitsen in drie mentorengroepen, zodat wij in kleinere groepen bezig konden met de leerstof en het aan de hand daarvan invullen van de planners. In eerste instantie zijn we gestart met dagplanners, na drie dagen zijn we overgestapt op weekplanners. De eerste opdrachten die leerlingen moesten inplannen waren samenwerkingsopdrachten om de boeken te leren kennen. Hierbij moesten ze kijken naar de opbouw van het boek, hoe werkt het boek, waar staan de vragen, is er een werkboek et cetera. Dit moesten ze samen met het groepje doen. Daarna konden ze individueel of samen aan de slag met de leerstofplanners.

Voordelen	Nadelen
Minder kosten	Minder controle
Meer vrijheid	Meer vernielingen
Leerlingen zijn gedwongen te kiezen/plannen	Opruimproblemen
Leerlingen verantwoordelijk	

Het gebruik van de planners

De planner is voor de leerlingen een manier om de dag/week te plannen. Ze krijgen een formulier aangeleverd waarop wij leerstof aanbieden. Achter ieder vak staat de tijd die wij denken dat er voor nodig is. De leerlingen schrijven de stof over in de planner. Als eerste schrijven ze de vaste uren zoals tekenen, handvaardigheid, gymnastiek, muziek en techniek in. Daarna plannen ze de andere vakken.

Iedere groep heeft drie postbakken. In de ene leggen de leerlingen het werk dat af is en in de andere leggen wij het werk als het door ons bekeken is. Het vak wordt door ons in de planner afgetekend als het goedgekeurd is. Is het niet goedgekeurd dan wordt er een opmerking gemaakt en/of de leerling in kwestie wordt hierop aangesproken. In bak 3 worden de planners van de groep bewaard. Heeft de leerling voor alle vakken de stof doorgewerkt en is het door ons afgetekend dan wordt de volgende leerstof aangeboden.

We hebben uitgebreid gesproken over de mogelijkheid voor leerlingen om zich in vakken te specialiseren. Voor Engels bijvoorbeeld staan 3 lessen in de week, maar stel dat een leerling heeft voor de opgegeven stof maar 2 lessen nodig heeft, dan zou de leerling in dat andere uur verrijkingsstof voor Engels aangeboden kunnen krijgen. Wij hebben daar niet voor gekozen omdat we bang zijn dat er dan leerlingen zijn die toch te veel aandacht gaan besteden aan vakken die ze leuk vinden en te weinig tijd investeren in vakken die ze moeilijk of minder interessant vinden. Wel willen we voor iedereen de mogelijkheid bieden een keuzewerkuur in te plannen, zodat leerlingen dan extra tijd zouden kunnen besteden aan een vak van hun keuze (dit zou bijvoorbeeld ook Spaans of Frans mogen zijn). Helaas hebben we dit plan door tijdgebrek nog niet kunnen uitwerken.

Voordelen/Nadelen	Voorwaarden
Leren plannen	Plannen moet geleerd worden
Meer eigen verantwoordelijkheid	Stapsgewijs introduceren
Docent moet blijven controleren	Consequent zijn

Werkklimaat

Het werkklimaat is erg belangrijk en wordt onder andere het best gerealiseerd als er zo weinig mogelijk docenten bij de groep betrokken zijn. Leren is alleen mogelijk als er binnen de groep rust is en alle leerlingen zich veilig voelen. Hiervoor zijn regels nodig die we in het begin van het jaar met de leerlingen hebben gemaakt. Regelmatig worden er door de tafelgroepen nieuwe afspraken gemaakt over de manier van werken en leren in de tafelgroepen. Hier volgen enkele regels die voor iedereen gelden.

- In het midden van het lokaal staat een kast waarin alle boeken en antwoordmodellen te vinden zijn. De leerlingen is het toegestaan daar de materialen te gaan halen (behalve in de stiltemomenten).
- Het is niet toegestaan bij andere tafelgroepen te staan zonder toestemming van een teamteacher. Uit ervaring blijkt dat leerlingen dit wel doen. Overigens is dit niet alleen maar nadelig. Wij hebben dan ook op een gegeven moment alleen de

leerlingen aangesproken bij wie wij zagen dat het ten nadele van hun werk zou gaan.

- Het werken op de computer is toegestaan als het in de dagplanner is opgenomen en met de docent is overlegd. Maar nog belangrijker dan het maken van afspraken is dat afspraken goed nageleefd worden.

Voordelen/Nadelen	Voorwaarden
Rust in de groep	De groep docenten moet zo klein mogelijk zijn.
Vaste aanspreekpunten	Goed leerlingvolgsysteem
Lopen in het lokaal	Docentenwerkplek in de groep/klas
	2 docenten aanwezig

Stiltemomenten

Om te zorgen dat iedereen genoeg tijd aan leerwerk kan besteden zijn er stiltemomenten. We zijn begonnen met twee stiltemomenten per dag. Maar omdat de leerlingen vonden dat ze niet genoeg tijd hadden, zijn dat er inmiddels drie. Deze momenten zijn voorafgaand aan de pauze, zodat leerlingen na de stiltemomenten even kunnen uitrazen. De stiltetijd is inmiddels 30 minuten per keer (we zijn begonnen met een kwartier om leerlingen te laten wennen en te bekijken hoe lang ze de stilte aankonden (spanningsboog).

Omdat onze leerlingen erg zelfstandig zijn (gemaakt), hebben ze veel moeite met door ons opgelegde taken. Zo merken we dat leerlingen zich verzetten tegen het verplichte leren tijdens de stiltemomenten. We hebben er dus van gemaakt dat de leerlingen in stilte werken en erbij gezegd dat het natuurlijk verstandig is te leren in de periodes dat het stil is. We merken dat leerlingen er nu zelf voor kiezen tijdens de stiltemomenten te leren.

Voordelen/Nadelen	Voorwaarden
Rust om te concentreren	Direct invoeren
Keuze en verantwoordelijkheid ligt bij de leerling	Consequent tot een vast moment maken
Verplicht karakter	Nooit overslaan

Materiaal

In het lokaal zijn boeken aanwezig waar de leerlingen mee werken. We merken dat leerlingen hier erg slordig mee omspringen. Ook verdwijnen er erg veel eigendommen van leerlingen. Voor een deel omdat ze er zelf slordig mee omgaan en voor een ander deel, omdat er zonder te vragen van elkaar 'geleend' wordt. Voor het volgende jaar lijkt het ons beter voor iedere leerling een afsluitbaar kastje te hebben met een eigen set boeken.

In de loop van het schooljaar is ons gevraagd leerlingen boeken mee naar huis te geven. Het gevolg was dat leerlingen vergaten ze weer mee terug te nemen naar school. Dit maakt controle vrijwel onmogelijk en de kans dat boeken verdwijnen is erg hoog. Er zijn dus ook boeken verdwenen.

Voordelen/Nadelen	Voorwaarden
Leren omgaan met hun planning	Elke leerling eigen boeken/materiaal
Leren omgaan met materiaal dat niet van hun is	Kast voor elke leerling die afsluitbaar is
Vernielen/verdwijnen van spullen/boeken	Duidelijke regels áls materiaal mee naar huis mag
Controle gevraagd	

Het werken in gesplitste groepen

Bij de lessen techniek, muziek, handvaardigheid, tekenen, lichamelijke opvoeding en practica wordt de groep van 45 leerlingen gesplitst in twee groepen. Tijdens deze lessen hebben leerlingen veel klassikale instructie en minder vrijheid dan in de groep. De leerkrachten geven aan dat ze met deze groepen meer problemen hebben dan met de klassen die nog op de oude manier les krijgen. Wel zit er ook een duidelijk verschil tussen de twee gesplitste groepen. In 1B1 zitten duidelijk meer leerlingen met gedragsproblemen dan in 1B2. Deze leerlingen zijn dus niet alleen gebaat bij vrijheid in handelen, maar vooral bij een kleine groep leerkrachten. De problemen die zich met deze leerlingen voordoen in klassikale lessen hebben we in de teamteachinggroep niet of niet meer. Het ontwikkelen van leerstof moet dus zowel voor het werken in de grote groep als voor het werken in gesplitste groepen worden gedaan, omdat anders het verschil tussen werken in de grote groep en het werken in gesplitste groepen alleen maar groter wordt. Door twee onderwijskundige systemen naast elkaar te gebruiken, werk je in de hand dat leerlingen op zoek gaan naar zwakke plekken in het systeem.

Voordelen/Nadelen	Voorwaarden
Slechts 1 groep in de klas (rust)	Groepsindeling moet flexibel zijn
Overlegmoment voor docententeam en team	Goede communicatie tussen vakdocent
Leerlingen voelen zich niet als klas aangesproken	
Groepsindeling ligt 'vast'	

Voortgangsbewaking

De eerste en de tweede week van dit schooljaar hebben we de leerlingen een taak gegeven voor twee werkdagen. Deze twee dagen mochten ze zelf plannen. Na deze periode zijn we overgestapt op stof voor een week. Iedere week werd door ons gecontroleerd of de stof van de week gemaakt was. Dit gaf veel werkdruk. Vooral op maandag waren we de hele dag bezig met controleren en met het maken van afspraken met leerlingen. De leerlingen die de stof op tijd af hadden, kregen in onze administratie een groene balk en de leerlingen die te laat waren een rode balk. Al gauw bleek dat dit een scheef beeld gaf, omdat er door ziekte of andere zaken achterstand kon worden opgelopen die niet meer in te halen viel, waardoor bepaalde leerlingen iedere week tegen een rode balk aanliepen.

Omdat we denken dat het beter is aan te geven wat er wel is gedaan in plaats van te benoemen wat er niet is gedaan en omdat we ervan overtuigd zijn dat iedere leerling zijn eigen tempo heeft, geven we in onze administratie nu alleen nog maar aan wat afgesloten is. Wel hebben we ouders en leerlingen duidelijk gemaakt dat het niveau van de leerling een combinatie is van de behaalde resultaten bij toetsen, vaardigheden en het werktempo. De verantwoordelijkheid ligt dus bij de leerling. Het signaleren van onderpresteren en het aanspreken van leerling en ouders hierover is uiteraard een taak van de teamteachers. In het lokaal hangt een bord waarop iedere leerling zijn vorderingen kan zien.

Inschrijflijsten en organisatie

Eigenlijk was het de bedoeling het toetsen op de computer te doen. De leerlingen zouden dan zelf kunnen bepalen wanneer ze welke toets doen. Helaas waren er in het begin van het jaar nog geen computers en stonden ook de toetsen nog niet in de computers. Er moest hiervoor dus een andere oplossing komen. Voor ons was het wel belangrijk zoveel mogelijk keuzevrijheid te behouden voor de leerlingen, maar we zaten natuurlijk ook met roostertechnische aspecten. Wij hebben daarom gekozen voor een systeem waarbij de leerlingen zich kunnen inschrijven voor een proefwerk op de uren die daarvoor beschikbaar zijn. Dit zijn drie vaste uren per dag.

Onze onderwijsassistent verzorgt deze inschrijving en gaat tijdens deze uren met de leerlingen die proefwerken moeten doen, naar een ander lokaal, zodat de leerlingen in alle rust het proefwerk kunnen maken. Wij hebben ervoor gekozen dit zo te laten gedurende dit schooljaar, omdat er volgend jaar met nieuwe leergebieden gewerkt gaat worden en de huidige proefwerken waarschijnlijk niet meer zullen voldoen. Het loont dus niet de moeite de proefwerken nu nog allemaal in de computer te zetten.

Voor het inschrijven worden inschrijflijsten gebruikt waarvan een kopie te vinden is op www.hetstedelijk.nl/wooldrikspiloten.html. De proefwerken worden aangeleverd door de vaksecties en zijn hetzelfde als voor de leerlingen uit de andere klassen. Het nakijken en het geven van cijfers is een taak van ons. Eigenlijk is het vreemd dat de leerlingen van de teamteachinggroep dezelfde proefwerken krijgen als de andere klassen, terwijl zij toch op een geheel andere wijze onderwijs volgen. Daarom kun je ook eigenlijk pas volledig van vernieuwd onderwijs spreken als ook het lesmateriaal is aangepast aan deze manier van werken. Wij hebben voor de huidige manier van toetsen gekozen omdat wij graag de resultaten wilden kunnen vergelijken met de andere eerste klassen. Toch is dit niet helemaal eerlijk, omdat wij in de teamteachinggroep toch vooral de nadruk leggen op vaardigheden. Dat is ook de reden dat wij bij de rapportage naar huis een vaardighedenlijst en een onvoldoende/voldoende/goed overzicht van de cijfers meegeven.

Voordelen/Nadelen	Voorwaarden
Vergelijkingsmateriaal met reguliere klassen	Strakke organisatie
Proefwerken geven niet nauwkeurig de progressie van de leerling weer	Klassenassistent
	Verschillende versies proefwerken
	Leerlingvolgsysteem

Handelingsplannen en proefwerken

Een voldoende voor een proefwerk, betekent naar ons idee dat de leerling het desbetreffende stukje theorie op zodanige wijze afgesloten heeft, dat we ervan uit mogen gaan dat de leerling deze stof voldoende beheerst om verder te kunnen naar het volgende onderdeel. Dit is niet het geval als de leerling voor een toets een onvoldoende behaalt. Hierbij wordt aangegeven dat de leerling de theorie nog niet voldoende beheerst en volgens ons kan er dan eigenlijk ook geen overstap plaatsvinden naar het volgende onderdeel. Dat zou namelijk betekenen dat er hiaten zit-

ten in de (basis)kennis van de leerling. Om dit te voorkomen hebben wij een handelingsplan ontwikkeld. Wanneer een leerling een onvoldoende heeft behaald voor het proefwerk krijgt deze het proefwerk terug met het opdrachtenblad en kan de leerling een handelingsplan invullen. De bedoeling is dat ze kijken welke opdrachten ze fout hebben en of dit leervragen zijn of snapvragen. Op deze manier kan men dan bepalen of het proefwerk niet goed geleerd is of dat de stof niet begrepen is (of een combinatie daarvan). Op het handelingsplan moet ook worden aangegeven welke opdrachten en welke theoriestof dus nog eens goed doorgenomen moeten worden om de volgende keer een voldoende te halen. Wanneer het handelingsplan volledig is ingevuld en ondertekend heeft de leerling toestemming zich in te schrijven voor een herkansingstoets. Voor een voorbeeld van een handelingsplan, zie www.hetstedelijk.nl/wooldrikspiloten.html.

Wij hebben besloten een leerling twee maal de kans te geven een toets te maken. Eigenlijk zou een leerling pas verder moeten kunnen als de voorafgaande stof voldoende wordt beheerst, maar wij denken dat dit in praktijk gewoon niet haalbaar is. Zo zullen er ook leerlingen zijn die zwak zijn en blijven voor sommige vakken. Daarnaast zal het mogelijk altijd zo blijven dat er leerlingen zijn die niet leren voor de toetsen in de hoop 'per ongeluk' een voldoende te halen. Dit laatste is een van de redenen waarom wij besloten hebben de eerste cijfers wel mee te laten tellen voor de rapportages.

Voordelen/Nadelen	Adviezen
Leerling leert werk analyseren	Geen herkansing
Gigantisch veel nakijkwerk	Wel handelingsplan invullen
Administratief zeer veel werk	Extra opdracht a.d.h.v. plan laten maken
Verlies van het overzicht	

Rapportage en oudercontacten

Toen het concept voor de pilot klaar lag, moest er besloten worden welke leerlingen in deze pilotklas zouden komen. Dat het een B/K-niveau zou worden was al wel bekend. Besloten is toen op de gebruikelijke wijze klassen te vormen en van deze klassen willekeurig twee B/K-klassen bij elkaar te voegen. Dit werden klas 1B1 en klas 1B2. Hierna konden de ouders benaderd worden. Wij hebben een informatiebijeenkomst gehouden voor de ouders van de leerlingen uit deze twee klassen. Hierbij hebben we geprobeerd hen een zo volledig mogelijk beeld te geven van de pilot, wat de bedoeling ervan was en hoe we wilden gaan werken. De ouders hadden hierna de mogelijkheid ervoor te kiezen hun zoon/dochter niet te laten deelnemen

aan deze pilot. Vrijwel alle ouders waren echter zeer positief over het concept. Vooral het (t)huiswerkvrije idee sprak veel ouders aan, evenals het feit dat er constant twee docenten in de groep aanwezig zouden zijn. In de loop van het schooljaar hebben wij nog een voorlichtingsbijeenkomst gehad over de stand van zaken tot dan toe. Bij deze bijeenkomst werden best kritische vragen gesteld, maar waren de ouders toch erg positief over de pilot. Verdere oudercontacten zijn er natuurlijk geweest door middel en naar aanleiding van de rapportages.

De rapportages die meegaan naar huis zijn eigenlijk ingedeeld in drie delen:

- een vaardighedenlijst met vaardigheden, waarvan wij vinden dat deze belangrijk zijn voor het leerproces. Hierin kunnen we in zes gradaties aangeven in hoeverre een leerling deze vaardigheden beheerst (slecht, onvoldoende, matig, voldoende, goed, uitstekend);
- een overzicht van de vakken, waarbij wordt aangegeven of een leerling op dat moment 'onvoldoende', 'voldoende' of 'goed' voor een vak staat;
- een woordrapportage over de leerling, waarbij in het kort iets over de leerling wordt vermeld. Zie www.hetstedelijk.nl/wooldrikspiloten.html

Wij hebben ook een rapportageformulier voor de leerlingen ontwikkeld. Dit moet elke leerling over zichzelf invullen. Hierbij moeten ze aangeven voor welke vakken ze denken dat ze onvoldoende staan, welke vaardigheden ze wel of niet beheersen en wat ze zelf zouden kunnen verbeteren tijdens de volgende periode. Als we naar deze ingevulde rapportages kijken, zien we dat leerlingen eigenlijk nog veel kritischer over zichzelf zijn dan wij en dat de meeste leerlingen best een goed zelfbeeld hebben. Voor de meeste leerlingen geldt dat ze heel goed kunnen aangeven wat er minder goed gaat en wat er goed gaat. Ook hebben ze goede ideeën om dit te verbeteren. Alleen de uitvoering daarvan is niet altijd zoals die zou moeten zijn. Bij de oudergespreksavonden hebben wij heel wat meer dan alleen cijfers om over te praten. Ook proberen wij ouders duidelijk te maken dat wij meer belang hechten aan de vaardigheden dan aan de cijfers.

Voordelen/Nadelen	Voorwaarden
Leerling wordt 'compleet' benaderd	Goede uitleg vereist
Contacten met ouders zijn intensiever	Doelstellingen per leerling duidelijk maken
Weinig ouders vragen nog om cijfers	
Cijfers en vaardigheden kunnen elkaar tegenspreken	

Project 'De Duitse week'

Een van de eerste projecten die wij dit jaar hebben gedaan is de Duitse week. Dit project deden we ook om de spreekvaardigheid en luistervaardigheid van de leerlingen te vergroten. Onze doelstellingen van dit project lagen eigenlijk op verschillende vlakken. Zo wilden we met de leerlingen graag wat meer projectmatig bezig zijn. Ook wilden we graag wat meer groepsopdrachten doen zodat ze wat meer in (grotere) groepjes zouden kunnen samenwerken. En het was natuurlijk in het belang van het Duitse taalonderwijs.

Voor de Duitse week hebben we een aparte planner gemaakt waarbij alle vakken uit Duitse boeken gemaakt moesten worden. Deze Duitse boeken heeft een collega voor ons geregeld via een school in Schöppingen (D). Verder zaten er allerlei opdrachten in, ter voorbereiding op de excursie naar Münster, die we als afsluiting van de week hadden gepland.

De hele week mocht er in het lokaal alleen maar Duits gesproken worden. De excursie met de trein naar Münster was het hoogtepunt en een groot succes. De leerlingen hebben door middel van een speurtocht een rondleiding gehad door Münster en bij veel leerlingen vielen vooral de bijzondere kerken in de smaak.

De Duitse week was zeker een succes vooral wat betreft de spreek - en luistervaardigheid.

Project 'Buitenschoolse activiteiten/verlengde schooldagactiviteiten'

De leerlingen gaan, inclusief pauzes, 34 klokuren naar school. Dit betekent dat deze leerlingen vaak niet mee doen met de 'normale' buitenschoolse activiteiten, omdat zij dan 'les' hebben. Het is de bedoeling dat de buitenschoolse activiteiten voor deze leerlingen binnen de lestijden vallen. Wij hebben enkele activiteiten waaruit de leerlingen kunnen kiezen. Zo is er op donderdagmiddag toneel. Vijftien leerlingen studeren een toneelstuk in. Ze geven uiteindelijk drie voorstellingen. Verder hebben ze de keuze uit een drietal workshops gedurende de week, nl. video, digitale fotografie en computeranimatie die worden gegeven bij Cultureel Centrum Concordia. Een collega 'muziek' geeft een keer per week een uurtje Djembe of zingen. Wat betreft de sportieve kant kunnen leerlingen kiezen voor twee uur klimmen in de klimhal.

De leerlingen zijn vrij in het kiezen van de activiteit. Als ze echter voor een activiteit hebben gekozen, zijn zij wel verplicht deze volledig te volgen. Leerlingen vinden het erg leuk aan buitenschoolse activiteiten mee te doen. Voor hun is het ten eerste een onderbreking van de (lange) schooldagen en ten tweede een mogelijkheid kennis te maken met allerlei activiteiten die ze anders niet tegen zouden komen.

WILT U MEER WETEN OVER DE ONDERWIJSVERNIEUWING OP HET STEDELIJK LYCEUM ENSCHEDA EN OVER HET WERK VAN DE PILOTEN VAN WOOLDRIKSPARK IN HET BIJZONDER?

Mailadressen van de piloten van Wooldrikspark

Adele Oude Middendorp aoude_middendorp@hetstedelijk.nl

Thomas Richter trichter@hetstedelijk.nl

Wilma ter Riet wtriet@hetstedelijk.nl

Mailadres van de locatieleider van Wooldrikspark

Dibbe Steinebach dsteinebach@hetstedelijk.nl

Website van Het Stedelijk Lyceum Enschede www.hetstedelijk.nl

Het Stedelijk geeft veertiendagelijks een informatiebulletin over de onderwijsvernieuwing uit. Dit bulletin is te vinden op www.hetstedelijk.nl/nieuwstedelijk.html

Nummer 63 van de Studiehuisreeks (verschijnt in april 2005) zal helemaal gewijd zijn aan de onderwijsvernieuwing van Het Stedelijk Lyceum.

Te bestellen via mesoconsult@wxs.nl

Jaarlijks organiseert Het Stedelijk Lyceum een of meerdere congressen over de voortgang van de onderwijsvernieuwing. Dit jaar gebeurt dat op donderdag 2 december 2004 en donderdag 21 april 2005. Zie voor meer informatie www.hetstedelijk.nl/congressen.html

Onder www.hetstedelijk.nl/wooldrikspiloten.html vindt u een aantal bijlagen bij dit nummer van de Studiehuisreeks.

Inhoudelijke trefwoorden:

- Begeleidingsvergaderingen
- Handelingsplan voor proefwerken
- Individueel lesstofvolgsysteem
- Leerlingenlijst proefwerken
- Studieplanner
- Plannerbord
- Procesrapportage voor de leerling
- Procesrapportage
- Weekplanner
- Lijst met plus en minpunten
- Weekverslagen

Reeds verschenen:

- 1 Het studiehuis
- 2 Werken in netwerken
- 3 Zorg om het studiehuis
- 4 De didactiek van leren leren
- 5 Ervaringen in netwerken
- 6 Toetsen in het studiehuis
- 7 Examens in het studiehuis
- 8 En nu de docent nog...!
- 9 Mediatheken en bibliotheken
- 10 Het Interactief Leergroepen Systeem (ILS)
- 11 Vakspecifieke leer- en denkvaardigheden
- 12 De hele school: één studiehuis!
- 13 Van schoolgebouw naar studiehuis
- 14 Een mediatheek in het studiehuis
- 15 Schoolboeken in het studiehuis
- 16 ICT in BVE
- 17 Planmatig werken bij onderwijsinnovaties
- 18 Het reguleren van leren
- 19 Schoolgebonden onderwijsinnovaties in samenhang
- 20 Leerlingen over het studiehuis
- 21 Omgaan met verschillen tussen leerlingen
- 22 Het examendossier
- 23 De onderwijskundig manager in de tweede fase
- 24 Zorg voor aansluiting
- 25 Mentoraat in het studiehuis
- 26 Probleemgestuurd onderwijs in zorg- en welzijnsopleidingen
- 27 Beoordelen van onderzoeksvaardigheden van leerlingen
- 28 Zelfwerkzaamheid, didactiek en instrumenten in het agrarisch onderwijs
- 29 Professionele ontwikkeling van docenten
- 30 Wat gij niet wilt dat u geschiedt...,
over communicatie, collegialiteit en coaching
- 31 Naar een doorlopende leerlijn in het onderwijs, techniek als voorbeeld
- 32 Hoe gaan docenten om met zelfstandig leren?
- wat ze denken en doen -
- 33 Functie- taak- en beloningsdifferentiatie
- 34 Zelfsturende teams
-ontwerpen van de organisatie bij onderwijsvernieuwing-
- 35 Inspiratie en ambitie
- 36 Krachtige leeromgevingen
- 37 Literatuuronderwijs en computers: (hoe) kan dat?
- een concept voor een digitale didactiek van het literatuuronderwijs in de tweede fase -
- 38 Informatie over het vmbo
- 39 De functie van toetsen en examens
- 40 De invoering van een nieuw onderwijsconcept
- 41 Toekomstgerichte leermiddelen
- 42 Van tweede fase naar hoger onderwijs
- 43 Uitstelgedrag van leerlingen
- 44 Kennismanagement in het onderwijs
- 45 Een betere school - prikkels voor kwaliteitszorg -
- 46 Leerlingen in lessen activeren
- (activerende) didactiek in de praktijk -
- 47 Binding van scholieren
- 48 Competenties van docenten
- 49 Werkklimaat als aangrijpingspunt voor pedagogische en didactische adviezen aan docenten
- 50 Het Studiehuis: de branding voorbij
- 51 De didactiek van digitaal leren
- 52 Talendocenten aan zet
- 53 De invloed van leeromgevingen op motivatie en strategiegebruik voor zelfregulerend leren
- 54 Portfolio
- 55 Opvattingen van leerlingen over leren
- 56 Motivatie: psychologische verschillen tussen leerlingen
- 57 Opvattingen van docenten over leren en onderwijzen

De "Studiehuisreeks"

is een uitgave van

MesoConsult b.v.

Gounodlaan 15

5049 AE Tilburg

telefoon 013 - 456 03 11

fax 013 - 456 32 76

e-mail MesoConsult@wxs.nl

internet www.MesoConsult.nl

Werktitels voor volgende nummers:

Inspirende leeromgevingen in het beroepsonderwijs

Interactieve werkvormen bij MVT

Waarderend onderzoeken